

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Karin Ekstedt

Talerätt i dispositiva tvistemål

Examensarbete
20 poäng

Handledare: Professor Gunnar Bergholtz

Processrätt

VT 99

	2
1 . INLEDNING	5
1.1 Ämnet	5
1.2 Syfte	5
1.3 Disposition och avgränsningar	6
2 . BEGREPP AV BETYDELSE FÖR ÄMNET	7
2.1 Partsbehörighet	7
2.2 Processbehörighet	7
2.3 Talerätt	8
2.4 Bristande partsbehörighet, processbehörighet eller talerätt	8
3 . SKILLNAD MELLAN FORMELL OCH MATERIELL RÄTT	10
3.1 Gränsdragningen mellan formell och materiell rätt	10
3.2 Historisk bakgrund	11
4 . TALERÄTT/SAKLEGITIMATION	13
4.1 Talerätt/saklegitimation - synonyma uttryck?	13
4.2 En processrättslig eller materiell fråga?	14
5 . TALERÄTTSPRÖVNING	18
5.1 Ändamål	18
5.2 Påståendedoktrinen	19
5.2.1 Doktrin	19
5.2.2 Praxis	20
5.3 Konkurs	23
5.3.1 Doktrin	23
5.3.2 Praxis	24
5.4 Nödvändig processgemenskap vid samäganderätt	27
5.4.1 Doktrin	27
5.4.2 Praxis	28
5.5 Trepartsyrkanden	30
5.5.1 Doktrin	30
5.5.2 Praxis	32
6 . BRISTANDE TALERÄTT - ETT REPARABELT PROCESSHINDER?	35

	3
6.1 Allmänt	35
6.2 Ändring av talan	35
6.3 Subjektsväxling och partsinträde	36
7 . EG-RÄTTEN OCH SVENSK PROCESSRÄTT	37
7.1 EG-rättsliga principer om lojalitet, ickediskriminering och effektivt genomslag	37
7.2 Praxis från EG-domstolen	38
7.3 EG-rättens krav och talerätten	39
8 . AVSLUTNING OCH SLUTSATSER	41

Förkortningar

ABL	Aktiebolagslagen (1975:1385)
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätten
KonkL	Konkurslag (1987:672)
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
RB	Rättegångsbalken
RH	Rättsfall från Hovrätten
RR	Rådhusrätten
SamL	Lag (1904:48) om samäganderätt
SvJT	Svensk Juristtidning
TR	Tingsrätten
UB	Utsökningsbalken

1. Inledning

1.1 Ämnet

Denna uppsats behandlar en processförutsättning, talerätt. Den behandlar också ett processhinder, bristande talerätt. Ett processhinder definieras som en omständighet vilken medför att rätten utan att ingå i prövning av saken skall avvisa den väckta talan eller del av denna. Processförutsättning är beteckningen på en omständighet som måste föreligga för att domstolen skall ta upp något till saklig prövning.¹ Som en konsekvens skall talan avvisas av domstolen enligt reglerna i 34:e kapitlet rättegångsbalken om talerätt inte föreligger.

Efter denna korta presentation av begreppet talerätt förefaller området kanske som klart och entydigt, här finns tydliga regler som talar om vad som gäller. Skenet bedrar. Frågan om talerätt har det gemensamt med flera andra områden inom processrätten att vid första anblicken förefalla enkelt men som, när man sätter sig djupare in i ämnet, visar sig vara oerhört komplicerat. Ju mer man undersöker ämnet desto mer oklart, men också mer spännande, blir det. Det visar sig att inte alla ser talerätten som en processförutsättning. Vissa menar att frågan om talerätt inte alls har med processuella spörsmål att göra. Andra påstår att talerätt, i takt med den moderna civilprocessens utveckling, förlorat innehåll och sin praktiska betydelse.

Området kompliceras vidare av att reglerna varierar med situationen. Att uttala sig generellt innebär alltid en risk då undantagen kan visa sig vara fler och mer omfattande än man först kunde ana. De problem som diskuteras i samband med frågan om talerätt hör intimt samman med den åtskillnad som görs mellan formell- och materiell rätt. Domstolen ställs hela tiden inför problemet att avgöra om en fråga är att hänföra till det materiella rättsområdet eller till det formella - är en viss omständighet av betydelse som processhinder eller som materiellt rättsfaktum? Beroende på vad domstolen kommer fram till handläggs frågan enligt reglerna för det ena eller andra rättsområdet. Talerätt betecknas av de flesta, dock inte av alla, som en formell omständighet. Föreligger inte talerätt skall talan avvisas på formell grund.

I uppsatsen kommer de problem som ovan snuddats vid att mer ingående diskuteras. Ett återkommande tema, och själva problemkärnan, är förhållandet mellan materiell och formell rätt. Ekelöf har på ett åskådliggörande sätt förklarat det självklara och nödvändiga samspelet mellan formell och materiell rätt genom en jämförelse med sjukvården.² De formella reglerna och rättsskipningen motsvarar då sjukvården och lika självklart som det är att vi får vård när vi blir sjuka, lika självklart är det att de materiella reglerna måste ha stöd av de formella för att vinna genomslag i samhället.

1.2 Syfte

Syftet med uppsatsen har varit att återge en del av den problematik som frågan om talerätt ger upphov till, samt att visa hur några av problemen behandlats, och i viss utsträckning även lösts,

---

¹ Fitger, *Rättegångsbalken*, 1998, s. 34:3.

² Ekelöf och Boman, *Rättegång I*, 1994, s. 14.

i doktrin och praxis. Jag har valt ut delområden inom talerätten som jag närmare har analyserat. Inom dessa delområden har jag sedan försökt urskilja vilka huvudprinciper som gäller och, om möjligt, vilka argument som ligger bakom principerna.

Valet av de delområden som jag fördjupat mig i har påverkats av främst två omständigheter. För det första min egen uppfattning om vad som kan vara intressant att diskutera i en uppsats av detta slag. För det andra har jag tagit hänsyn till vilka områden som enligt min uppfattning kan tjäna som goda exempel och på ett bra sätt åskådliggöra talerättens praktiska funktion.

1.3 Disposition och avgränsningar

Uppsatsen har avgränsats till att enbart behandla dispositiva tvistemål. Frågan om talerätt analyseras inte på ett uttömmande sätt i uppsatsen. Jag har utgått från påståendedoktrinen, en princip som visar den moderna inställningen till talerätt, och sedan gjort nedslag i olika rättsområden där frågan om talerätt inte alltid begränsar sig till påståendedoktrinen tillämpning.

Inledningsvis behandlar jag två begrepp som vid sidan om talerätten utgör processförutsättningar relaterade till parterna, partsbehörighet och processbehörighet. Efter detta tar jag upp den betydelsefulla och svåra klassificeringen av en omständighet såsom hörande till den materiella eller formella rätten. Här diskuteras gränsdragningen och samspelet mellan formell och materiell rätt. I kapitel fyra behandlas detta i förhållande till frågan om talerätt och den historiska utvecklingen återges kortfattat. Vidare behandlas begreppet saklegitimation som ofta används synonymt till talerätt.

Kapitel fem utgör uppsatsens huvuddel. Under rubriken ”Talerättsprövning” berör jag inledningsvis talerätsreglernas huvudsakliga ändamål med utgångspunkt i de områden som de därpå följande avsnitten behandlar; påståendedoktrinen utveckling och praktiska tillämpning, konkursfallet, nödvändig processgemenskap vid samäganderätt och fall då talan innefattar ett trepartsyrkande. Dessa områden behandlas sedan i egna avsnitt vilka delas upp i en del som rör uttalanden i doktrinen och en del som speglar rättstillämpningen. Trots denna uppdelningen förekommer, av naturliga skäl, hänvisningar till praxis inom avsnittet för doktrin och tvärtom.

I kapitel sex tar jag upp frågan om bristande talerätt kan sägas utgöra ett reparabelt processhinder. Även denna fråga behandlas enbart med utgångspunkt i tidigare nämnda områden. Till sist diskuteras, i kapitel sju, EG-rättens påverkan på svensk processrätt i allmänhet och talerättens område i synnerhet. Uppsatsen avslutas sedan med några personliga reflektioner och sammanfattande slutsatser.

2. Begrepp av betydelse för ämnet

Partsbehörighet, processbehörighet och talerätt är begrepp som betecknar olika saker och som man därför bör hålla isär för att undvika begreppsförvirring. Mellan begreppen finns dock ett samband och det är därför viktigt att kunna sätta dem i relation till varandra. Av denna anledning följer här en kort redogörelse av samtliga de tre ovan nämnda begreppen.

2.1 Partsbehörighet

Regler om partsbehörighet återfinns i RB 11:1. Lagtexten lyder: "Envar kan vara part i rättegång". Innebörden är att alla fysiska personer har behörighet att uppträda som part i en rättegång. De är med andra ord partsbehöriga. Det processrättsliga begreppet partsbehörighet korresponderar med den civilrättsliga rättssubjektiviteten.³ Det civilrättsliga begreppet avser *förmågan* att ikläda sig rättigheter och skyldigheter.⁴

I RB 11:2 behandlas fallet att part i målet är en samfällighet, en juridisk person. Partsbehörighet tillkommer inte automatiskt alla juridiska personer, såsom är fallet med fysiska personer. För att t.ex. ett bolag skall kunna uppträda som part inför en domstol krävs att bolaget kan förvärva rättigheter och ikläda sig skyldigheter. Även här korresponderar alltså det processrättsliga begreppet med det civilrättsliga. Om det t. ex. är ett aktiebolag som önskar vara part i ett mål anges förutsättningarna för detta i aktiebolagslagen.⁵

2.2 Processbehörighet

Andra stycket i RB 11:1 inskränker i viss mån det första styckets betydelse: "Råder ej parten över det, varom tvistas, eller rör tvisten rättshandling, som han ej själv äger ingå föres talan av den som är partens stallföreträdare". I detta stycke åsyftas processbehörigheten, d.v.s. behörigheten att företräda sig själv inför domstol eller, om man så önskar, befullmäktiga ett ombud att föra talan. Även begreppet processbehörighet har en motsvarighet inom civilrätten, rättslig handlingsförmåga. Civilrättslig handlingsförmåga innebär en *behörighet* att genom egna handlingar åta sig skyldigheter och förvärva rättigheter. Man kan med andra ord realisera sin rättskapacitet. Man har inte bara förmågan utan även behörigheten att ingå avtal och företa andra rättshandlingar.

Den civilrättsliga handlingsförmågan kan vara begränsad och med detta följer att även processbehörigheten kan vara inskränkt. Processbehörig är man endast i den mån man civilrättsligt kan förfoga över den sak som processen har till föremål. Således krävs det t.ex.

---

³ Lindell, *Civilprocessen*, 1998, s. 207.

⁴ Gärde m.fl. *Nya rättegångsbalken*, 1994, s. 102.

⁵ Elwing, Carl M, Kommentarer till rättegångsbalken 11:e kapitlet, *Karnov II*, s. 2655, not 257. Se ABL 2:13.

som huvudregel att en underårig företräds av sin förmyndare inför domstolen. Den underåriga är inte själv processbehörig då hans civilrättsliga handlingsförmåga är begränsad.⁶

För att ett bolag skall sägas uppfylla kravet på processbehörighet krävs att talan förs av den som är behörig att företräda bolaget, vanligen en firmatecknare.⁷ Detta kan utläsas av andra stycket i RB 11:2. Där ges en hänvisning till att talan skall föras av partens (bolagets) ställföreträdare.

2.3 Talerätt

Talerätt är ytterligare ett begrepp hänförligt till parterna i processen. Det är dock mer knutet till processföremålet än de tidigare nämnda begreppen. Parts- och processbehörighet kan sägas ta sikte på en behörighet att i allmänhet föra talan vid domstol. Talerätt avser behörigheten att föra en process om just den sak som av kändanden gjorts till processföremål.⁸ Talerätt utgör, vid sidan om partsbehörighet och processbehörighet, en nödvändig förutsättning för att domstolen skall ta upp kändandens talan till prövning.⁹

Innebörden av begreppet talerätt är varierande och svår att fånga i en mening. Den mest företrädda uppfattningen är dock att talerätten rör frågan om vem som är behörig att vara part¹⁰ i en rättegång rörande den ifrågavarande saken.¹¹

2.4 Bristande partsbehörighet, processbehörighet eller talerätt

Vid bristande partsbehörighet skall talan avvisas av domstolen oberoende av vad som yrkats i målet. När det är en fysisk person som står som part inför domstolen spelar denna regel en obetydlig roll. Som ovan nämnts har alla fysiska personer partsbehörighet. Att avvisa talan p.g.a. bristande partsbehörighet blir därför aldrig aktuellt när talan väckts av en fysisk person. Kravet på partsbehörighet får dock en betydelse om parten är en juridisk person. Då inte alla juridiska personer kan sägas vara partsbehöriga kan en avvisning bli aktuell på denna grund.

⁶ Ekelöf, *Rättegång II*, 1996, s. 51 ff.

⁷ Ekelöf II, s. 50.

⁸ Wrede, *Civilprocessrätt I*, 1953, s. 220.

⁹ Huruvida ett bolag som avvecklats efter konkurs, och som således i formell mening saknar parts- och processbehörighet, kan föra en talan eller ej - se NJA 1988 s. 110, 1996 s. 459 samt NJA 1998 s. 608

¹⁰ Kravet på talerätt föreligger primärt på kändandesidan. Vad man utgår från är ju käromålet. Brister i detta kan emellertid leda till att det saknas talerätt för kändanden eller svaranden. Fitger menar att det i vissa situationer kan sägas gälla ett krav på talerätt även för svaranden, bl a i mål med fastighetsrättslig anknytning. Se Fitger, 1998, s. 34:4 I äldre doktrin talar man om aktiv och passiv saklegitimation. Aktiv saklegitimation betecknar kändandens talerätt och passiv saklegitimation avser svarandens. Lindblom menar dock att det ofta är en tillfällighet vem som kommer att stå som kändanden resp. som svaranden i en rättegång. Enligt honom är det mer lämpligt att knyta den aktiva saklegitimationen till den berättigade i det påstådda rättsförhållandet och den passiva saklegitimationen till den förpliktade. Se Lindblom, *Processhinder*, 1974, s. 174f. I uppsatsen kommer talerätten främst att behandlas med utgångspunkt från kändandeparten och hans käromål. Som kommer att framgå av bl.a. rättsfallen NJA 1960 s. 23, RH 1984:111 hänvisar domstolen i vissa fall till en brist på svarandesidan. Denna uppstår då som en följd av brister i käromålet och man kan därför även i dessa fall koppla talerätten till kändanden.

¹¹ Klintberg, *Processgemenskap*, 1994, s. 195f.

T.ex. skall en talan som väcks av ett bolag som inte är registrerat i behörig ordning avvisas p.g.a. bristande partsbehörighet.¹²

Även bristande processbehörighet kan leda till avvisning om inte hindret avhjälpas genom att en ställföreträdare inträder i processen. Det är i denna situation som skillnaden mellan talerätt och processbehörighet blir tydlig. Bristande talerätt kan nämligen inte avhjälpas genom att en ställföreträdare inträder i målet.¹³ Saknas talerätt saknas kopplingen till saken, processföremålet. Bristande talerätt innebär i de flesta fall att parten under inga förhållanden är befogad att föra en talan angående det aktuella processföremålet. För att den omtvistade frågan skall kunna prövas materiellt krävs att ett annat rättssubjekt för talan. Vid bristande talerätt kommer därför talan att avvisas ex officio av domstolen.¹⁴

Bristande talerätt kan även uppkomma av det skälet att part har befogenhet att föra en talan angående den aktuella tvistefrågan endast i förening med annan person.¹⁵ Tillsammans har då personerna talerätt, men inte var för sig. Man talar i detta fall om nödvändig processgemenskap.

---

¹² Ekelöf II, s. 13.

¹³ Lindell, 1998, s. 209f.

¹⁴ Ekelöf II, s. 55, se även nedan, avsnitt 6.

¹⁵ Welamson, *Domvillobesvär av tredje man*, 1956, s. 114.

3. Skillnad mellan formell och materiell rätt

Vårt rättssystem bygger på en dualistisk åskådning. Det innebär att rätten delas upp i en formell och en materiell del.¹⁶ En sådan uppdelning har vi gemensam med andra europeiska länder.¹⁷ Till den materiella rätten räknas civilrätten, det som kan sägas styra ett rättsförhållandes *inhåll*. Processrätten reglerar *formen* för en process rörande ett sådant rättsförhållande och utgör en del av den formella rätten.¹⁸

3.1 Gränsdragningen mellan formell och materiell rätt

Exakt var gränsen går mellan den formella och den materiella rätten är svårt att ange. Det man kanske i första hand förknippar med den formella rätten är rättegångsbalken. Att dra likhetstecken mellan denna och den formella rätten är emellertid att göra en för snäv avgränsning. Även utanför rättegångsbalken kan man finna regler som räknas till den formella rätten.¹⁹

Mellan den formella och den materiella rätten finns ett beroendeförhållande och en ömsesidighet som också bidrar till att gränsdragningen blir svår. Den formella rättens existens kan sägas vara en förutsättning för den materiella rättens genomslag. Enligt Lindell skulle den materiella rätten ”stanna på papperet om staten inte tillhandahöll domstolar och exekutiva myndigheter för att i sista hand tvångsvis genomdriva den”.²⁰ Om man t.ex. som avtalspart inte kunde vända sig till domstol för att söka rättsskydd så skulle troligen vår avtalsfrihet urholkas och förlora en del av sin betydelse.

Samspelet mellan formella och materiella regler visar sig bl.a. i att de formella reglerna kan berika det materiella innehållet i en process. Vad som framkommer om det omtvistade rättsförhållandet beror till stor del på aktörernas processhandlingar. En domare som bedriver en generös materiell processledning kan, jämfört med den domare som är mer restriktiv i sin processledning, bidra till att fler upplysningar lämnas inför rätten. Detta främjar naturligtvis ett materiellt riktigt avgörande.²¹

Skillnaden mellan processhinder och materiella rättsfakta hänger samman med uppdelningen i formella och materiella regler. Åberopar en part ett processhinder, t.ex. att talan väckts vid fel forum, klassificeras invändningen som en processinvändning. Regler för processhinder återfinns inom den formella rätten. Åberopar part istället ett materiellt rättsfaktum, t.ex. att fordran redan är betald, kallas detta för en sakinvändning och är att hänföra till den materiella rätten.²² Sakinvändningar och processinvändningar behandlas av domstolen på två helt olika sätt.

¹⁶ Olivecrona, *Rätt och dom*, 1960, s. 11.

¹⁷ T.ex. Tyskland, se Lindblom, 1974, s. 11f.

¹⁸ Lindblom, 1974, s. 11 ff.

¹⁹ Lindblom, 1974, s. 18.

²⁰ Lindell, 1998, s. 27f.

²¹ Ibid.

²² Lindblom, 1974, s. 18f.

Frågan om processhinder föreligger eller ej, utreds genom ett enkelt, skriftligt förfarande.²³ En sakinvändning skall däremot behandlas i en muntlig förhandling och i denna är parterna aktivt deltagande och styr processens riktning.²⁴ Ett processhinder skall beaktas ex officio av domstolen och en processinvändning avgöras före en sakinvändning.²⁵ Till de olika invändningarna är även olika rättsföljder knutna. Finner man att ett processhinder är för handen skall talan avvisas. Är det istället en sakinvändning som framförs skall invändningen prövas i en huvudförhandling som en del av den materiella frågan och utmynna i en dom, bifallande eller ogillande.²⁶

3.2 Historisk bakgrund

Bakom tudelningen i materiella och formella regler ligger en lång tradition. Svensk rätt har inom många rättsområden hämtat inspiration från den tyska rätten, så också i detta fall. 1868 presenterade den tyske processualisten Bülow sina teorier i arbetet "Die Lehre von den Processinreden und die Processvoraussetzungen". Enligt Bülow skapas ett processrättsförhållande mellan parterna i en rättegång. Detta förhållande skall hållas skilt från det materiella rättsförhållande som rättegången har som föremål. De förutsättningar som måste vara för handen för att ett processrättsförhållande skall uppstå benämnde Bülow processförutsättningar.²⁷

Bülow hävdade att det redan i den romerska rätten användes två skilda procedurer för handläggningen av formella resp. materiella frågor. Formularprocessen bestod av två stadier. Först utspelade sig en förhandling inför pretorn. Här behandlades, enligt Bülow, endast rent formella frågor. När detta var avklarat inleddes processens andra del, förfarandet inför domaren (judex). Vad som här berördes var följaktligen enbart materiella frågor.²⁸

I Sverige tog man till sig Bülows teorier och lade dem till grund för utformningen av den nya rättegångsbalken. Lagen kom att innefatta två regelsystem, ett för handläggning och avgörande av materiella frågor och ett för formella.²⁹

---

²³ I bland behandlas även frågor om processhinder i en huvudförhandling. Anledningen till detta kan t.ex. vara att frågan inte uppkommer på ett tidigare stadie av processen eller att frågan är så komplicerad att den kräver en huvudförhandling. Likafullt utmynnar processen i ett beslut om avvisning om processhindret anses vara för handen. Se dock Heuman och Westberg, *Argumentationsformer inom processrätten*, 1995, s. 27.

²⁴ Heuman och Westberg, 1995, s. 27.

²⁵ Enligt RB 34:1 skall domstolen ta upp fråga om hinder för målets upptagande ex officio så snart anledning finns därtill. Det finns både tvingande och dispositiva processhinder. De tvingande skall domstolen alltid beakta ex officio och exempel på dessa är res judicata och litis pendens. De dispositiva processhindren krävs att part gör en invändning om. Så är fallet om part t.ex. vill göra gällande att domstolen inte är behörig att ta upp målet till prövning och grunden för invändningen är annan de som anges i RB 10:17, se RB 10:18, RB 34:2. Fitger, 1998, s. 34:10 ff.

²⁶ Lindblom, 1974, s. 18 och Lindblom, *Studier i processrätt*, 1993, s. 20.

²⁷ Lindblom, 1993, s. 19.

²⁸ Ibid.

²⁹ Lindblom, 1993, s. 20, Lindblom har själv tagit avstånd från Bülows teori. Enligt Lindblom visar modern forskning att både formella och materiella frågor prövades inför såväl preator som judex, Lindblom, 1974, s. 56.

Åtskillnaden mellan formell och materiell rätt är enkel i teorin men har visat sig svår att upprätthålla i praktiken. Som tidigare nämnts har gränsen mellan dessa rättsområden inte alltid varit lätt att fastställa. Närliggande är problemet att avgöra om en invändning är en sakinvändning eller en processinvändning. Klassificeringen är som synes av stor betydelse för hur och när invändningen kommer att behandlas av domstolen.

4. Talerätt/Saklegitimation

4.1 Talerätt/saklegitimation - synonyma uttryck?

Som kommer att framgå är innebörden av termen talerätt inte något självklart eller oomstritt. Termen har använts för att uttrycka olika saker och naturligtvis har detta bäddat för missförstånd. Klarare blir det inte heller av att man tillsynes synonymt med uttrycket talerätt har använt sig av termen saklegitimation. Betecknar dessa termer verkligen samma sak?

Ekelöf menar att begreppet saklegitimation endast kan användas inom civilprocessen medan begreppet talerätt även är gångbart inom straffprocessen.³⁰ Skillnaden mellan begreppen ligger alltså, enligt Ekelöf, i att talerätt är ett mer omfattande begrepp än saklegitimation.

Även Fitger ansluter sig till uppfattningen att saklegitimation är kopplad till civilrätten. Han hänvisar till att beteckningen används inom den civilrättsliga doktrinen för att utpeka den person som kan göra gällande de påföljder som följer av ett visst rättsförhållande.³¹ Som en följd av detta torde det, enligt Fitger, vara ändamålsenligt att inom processrätten använda en annan term när frågan om talan p.g.a. partsställningen skall avvisas eller tas upp till prövning avses. Han föreslår termen talerätt. Talerätten skulle då beteckna en mer begränsad, rent processrättslig fråga medan frågan om saklegitimation skulle beteckna ett civilrättsligt problem.³²

Liksom Ekelöf och Fitger menar Lindblom att det finns en diskrepans mellan den civilrättsliga och den processrättsliga innebörden av uttrycket saklegitimation.³³ Uttrycket användes ursprungligen av både civilister och processualister för att beteckna det som idag hänför sig till det materiella förhållandet. Processualisterna avvek emellertid ifrån denna ursprungliga betydelse när uttrycket gavs en innebörd hänförlig till det rent formella, processrättsliga förhållandet som finns mellan parterna i domstolsprocessen. Det borde därför, enligt Lindblom, ha ålegat dem att presentera en ny term avsedd för detta användningsområde.³⁴ Så skedde emellertid inte.

Lindblom hänvisar vidare till det tyska begreppet ”sachlegitimation” som inspirationskälla för den svenska terminologin. I Tyskland användes detta begrepp för att beteckna både det formella och det materiella förhållandet mellan parterna. Av praktiska skäl infördes efterhand uttrycket ”prozessführungsrecht” för att beteckna den processrättsliga frågan. En motsvarande förändring skedde emellertid inte i svensk rätt och enligt Lindblom är detta beklagligt. Han gör därför en ansats till att lansera termen processföringsrätt betecknande det som inom processrätten idag uttrycks genom begreppen talerätt och saklegitimation.³⁵

³⁰ Ekelöf II, s. 58, Lindblom, 1974, s. 173.

³¹ Fitger, 1998, s. 11:4. Jfr Rhode, *Lärobok i obligationsrätt*, 1986, s. 255f.

³² Fitger, 1998, s. 11:4.

³³ Lindblom, 1974, s. 175.

³⁴ Lindblom, 1974, s. 176.

³⁵ Lindblom, 1974, s. 176 f. Alltså behörigheten att såsom part föra talan rörande saken.

Enligt Klintberg var saklegitimation ett uttryck som användes inom den äldre doktrinen men som idag har fått ge vika för ett mer modernt uttryck, talerätt. Ett tecken på att det inom den moderna processrätten är begreppet talerätt som har fått företräde är att Nytt Juridiskt Arkiv i sitt register endast använder denna term.³⁶

I denna uppsats kommer begreppen talerätt och saklegitimation att användas synonymt. Uppsatsen berör endast civilprocessen och inom detta område torde den härskande uppfattningen vara att uttrycken betecknar samma sak.

4.2 En processrättslig eller materiell fråga?

Det finns inga allmänna bestämmelser om talerätt i rättegångsbalken och begreppet har därför inte någon självklar definition.³⁷ Det finns lagar utanför rättegångsbalken i vilka uttrycket reglerats och i dessa fall tillkommer talerätten endast dem som uppfyller de krav som lagtexten anger.³⁸ Att begreppet fixerats i lag utgör emellertid undantag och i de flesta fall får man avgöra om parterna har talerätt i målet utan att ha uttryckligt lagstöd. Det tomrum som lagstiftaren har lämnat har fyllts ut av praxis och doktrin och mer allmänna regler för vem som skall anses ha talerätt har utformats.

Av flera skäl har det varit svårt att finna en enhetlig definition av begreppet talerätt också i praxis och doktrin. Begreppets innebörd har varierat över tiden och givits olika innebörd av olika författare. Då man har använt samma term för att beteckna olika saker har det uppstått förvirring kring institutets rättsliga betydelse. Inom doktrinen har det tvistats om vad uttrycken saklegitimation och talerätt egentligen avser. Tar termerna sikte på en processuell fråga som skall avgöras i enlighet med den ordning som stadgas för behandling av processhinder? Eller avser de en omständighet som är att hänföra till ett materiella rättsförhållande och därmed något som skall prövas som en del av saken?

På landskapslagarnas tid uppfattades bristande saklegitimation som ett processhinder. Till begreppet saklegitimation hänfördes emellertid delar av det som vi idag anser hör till den materiella frågan. Det ansågs t.ex. utgöra en processförutsättning att kändandeparten i ett mål rörande en fordringsrätt kunde visa att han var borgenär i förhållande till svaranden. En invändning från svaranden om att kändanden överlätit sin fordran skulle enligt denna teori behandlas som en processinvändning och om den hade fog för sig leda till att käromålet avvisades p.g.a. bristande saklegitimation. Frågan om parternas ställning i det omtvistade rättsförhållandet prövades således som en fråga av formell natur och handlades av domstolen på samma sätt som t.ex. frågan om domstolens behörighet.³⁹

---

³⁶ Klintberg, 1994, s. 195.

³⁷ Fitger, 1998, s. 11:3.

³⁸ Exempel: ABL 9:39.

³⁹ Kallenberg, *Svensk civilprocessrätt II*, 1918, s. 583 samt Wrede, *Processinvändningarna enligt finsk allmän civilprocessrätt*, 1884, s. 92 ff. Det har varit svårt att finna exempel på hur man motiverat denna teori, främst har man fått dra slutsatser från dem som hänvisar till teorin i syfte att avvika från den.

Ett skäl till varför kärandens ställning i det omtvistade rättsförhållandet behandlades som en processuell fråga kan ha varit att man på ett snabbt och enkelt sätt ville avgöra en fråga som framstod som uppenbar. När t.ex. den rättighet som utgjorde processens föremål gått från en bärare till en annan till följd av arv eller cession, ansågs detta förhållande kunna prövas och avgöras utan att domstolen i en omfattande förhandling prövade själva rättighetens existens och andra närliggande frågor. Av processekonomiska skäl fann man det därför ändamålsenligt att dela upp handläggningen och att i ett enkelt och formellt förfarande handlägga frågor som enligt domstolen kunde avgöras snabbt. Lagen gav vid denna tid inte utrymme för att ”punktvis behandla saken”.⁴⁰ Att handlägga vissa frågor inom ramen för en formell prövning var ett sätt att lösa det problem som möjligheten till mellandom i dag erbjuder en lösning på.⁴¹

Wrede, en av de stora inom svensk och finsk processrätt vid seklets början, betraktar den ovan nämnda teorin som allmänt övergiven. Wrede understryker vikten av att skilja den materiella frågan från den formella. Till den materiella delen hör enligt Wrede frågan huruvida kärandeparten verkligen är subjekt för den rättighet varom parterna tvistar.⁴² En fråga av rent formell karaktär är däremot frågan om käranden har befogenhet att såsom part processa om rättigheten. Termen saklegitimation menar han hänför sig till den materiella frågan och termen avser således inte en processförutsättning.⁴³ Att avgöra frågan om saklegitimation innebär att avgöra parternas ställning i det rättsförhållande som käranden gör gällande, en fråga som inte kan skiljas från frågan om rättighetens existens. Anser domstolen att käranden inte kan bevisa en fordran mot svaranden saknar käranden saklegitimation och talan skall ogillas. Med detta betraktelsesätt följer att domstolen inte ex officio beaktar brister i saklegitimationen samt att en invändning som riktar sig mot ena partens saklegitimation måste stödjas med bevisning från den invändande parten.⁴⁴

Invändningen att käranden inte är rätt borgenär skulle således enligt Wrede vara att hänföra till frågan om saklegitimation och utgöra en del av den materiella prövningen. Fann man att käranden t.ex. till följd av en överlåtelse inte längre hade en fordran mot svaranden skulle hans käromål ogillas till följd av bristande saklegitimation.⁴⁵

Enligt Wrede finns det ett fall när frågan om saklegitimation skall handläggas som en processförutsättning, nämligen vid nödvändig processgemenskap. Denna typ av saklegitimationsinvändning skiljer sig från andra i det att svaranden inte förnekar att käranden kan ha ett anspråk mot honom. Vad svaranden påstår är att det inte kan göras gällande mot honom ensam.⁴⁶

Kallenberg har en något annorlunda inställning till frågan om saklegitimation.⁴⁷ Han är dock överens med Wrede om att den materiella frågan strängt bör skiljas från den rent formella. I sin

---

⁴⁰ Kallenberg, 1918, s. 583.

⁴¹ Ibid.

⁴² Wrede, 1953, s. 220.

⁴³ Wrede, 1953, s. 221.

⁴⁴ Wrede, 1953, s. 224.

⁴⁵ Wrede, 1884, s. 93.

⁴⁶ Wrede, 1884, s. 95.

⁴⁷ Se dock hans omvändelse, Lindblom, 1974, s. 186 ff. Kallenberg anslöt sig till en början till Wredes uppfattning men kom senare på andra tankar.

analys av begreppet saklegitimation formulerar Kallenberg två frågor, den första berör subjekten i det tvistiga materiella rättsförhållandet och den andra befogenheten att processa såsom part angående detta rättsförhållande.⁴⁸ Dessa båda frågor rör, enligt Kallenberg, helt olika förhållanden och bör därför begreppsligen hållas isär. Den första frågan är av materiell natur och skall avgöras i samband med prövningen av själva saken. Frågan huruvida A är borgenär i förhållande till B hänger som alla kan förstå samman med frågan om A har en rättighet att kräva B på en viss summa pengar eller ej. Denna fråga måste därför behandlas i den materiella prövningen av A:s talan. Så långt skiljer sig alltså inte Wrede och Kallenberg åt. Skillnaden dem emellan blir emellertid tydlig då Kallenberg övergår till den andra frågan. Det är nämligen denna som han menar avser parternas saklegitimation.⁴⁹

Frågan om en kärandens befogenhet att såsom part processa om det materiella rättsförhållandet utgör enligt Kallenberg en rent processuell fråga. Har inte käranden denna befogenhet skall hans talan avvisas utan materiell prövning till följd av bristande saklegitimation. Att denna fråga kan skiljas från och avgöras utan sammanblandning med den tidigare nämnda åskådliggörs genom det faktum att det finns fall där käranden kan ha rätt att agera såsom part i en process rörande ett visst rättsförhållande utan att för den skull vara subjekt i detta förhållande.⁵⁰

Att en svarande invänder att käranden ej är rätt borgenär är enligt Kallenberg en sakinvändning som inte har något med frågan om saklegitimation att göra. Finner domstolen, efter sakprövning, att käranden inte har en fordran mot svaranden skall käromålet ogillas till följd av en materiell brist.⁵¹

Inom den senare processrättsliga doktrinen har Kallenbergs inställning fått flest anhängare. Bl.a. Ekelöf ansluter sig till Kallenbergs uppfattning.⁵² Den förhärskande uppfattning inom svensk doktrin torde därför vara att talerätten är en fråga av rent formell natur och rör en processförutsättning. Frågan hänför sig till vem som är behörig att vara part i rättegång rörande den ifrågavarande saken och skall således avgöras genom en formell prövning helt skild från den materiella.⁵³

Även inom den moderna doktrinen har dock termerna saklegitimation och talerätt ibland använts för att beteckna en del av det som utgör den materiella fråga. Så har till exempel skett inom den civilrättsliga doktrinen. Rhode använder uttrycket talerätt för att beteckna den som kan göra gällande påföljder med anledning av ett visst rättsförhållande. Enligt Rhode tillkommer talerätten borgenären och ingen annan.⁵⁴ Detta strider uppenbarligen mot den förhärskande uppfattningen inom svensk civilprocessrätt som går ut på att talerätt tillkommer den som påstår sig vara borgenär. Huruvida käranden verkligen är borgenär i förhållande till svaranden utgör enligt denna uppfattning en materiell fråga. Någon fullkomlig enighet har man alltså inte lyckats uppnå.

---

⁴⁸ Kallenberg, 1918, s. 576.

⁴⁹ Kallenberg, 1918, s. 582 ff.

⁵⁰ Kallenberg, 1918, s. 578 f.

⁵¹ Ibid.

⁵² Ekelöf II, s. 73 f.

⁵³ Klintberg, 1994, s. 195 f.

⁵⁴ Se Rhode, 1986, s. 255 f.

Inom den processrättsliga doktrinen har på senare tid framförts argument för att åter koppla talerätten till den materiella prövningen och låta en brist i talerätten medföra en ogillande dom. Lindblom har i sin avhandling utvärderat talerättens betydelse som processförutsättning och enligt hans uppfattning borde domstolen meddela en ogillande dom istället för att avvisa en talan till följd av bristande talerätt.⁵⁵

Lindblom anser att det följer många nackdelar med en separat processhindersprövning. Redan det faktum att domstolen enligt den nuvarande ordningen tvingas ta ställning till huruvida en omständighet är att hänföra till den formella eller materiella rätten talar enligt Lindblom för en förändring. Frågan om gränsdragningen mellan materiell och formell rätt är komplicerad och kräver både tid och pengar för att utredas. Lindblom menar att processen då domstolen tvingas ta ställning till denna typ av frågor, belastas med extra frågor som egentligen saknar betydelse för huvuduppgiften, nämligen att avgöra om talan skall bifallas eller ej. Lindblom hänvisar också till att det nära sambandet mellan formell- och materiell rätt ofta gör det praktiskt omöjligt att isolera en formell fråga från de materiella. Det finns därför en risk att stora delar av saken dras in i processhindersprövningen.⁵⁶

---

⁵⁵ Lindblom, 1974, kap. 7 och 9.

⁵⁶ Lindblom, 1974 s 236 ff.

5. Talerättsprövning

Utgångspunkten är att en person såsom part inte får processa om någon annans rätt. Påstår sig kändan däremot ha en viss rättighet mot svaranden skall han som huvudregel ha en möjlighet att föra en process om denna rättighet. I de flesta fall kan man avgöra om en materiell prövning skall ske genom att enbart granska stämningens ansökan. En mer ingående talerättsprövning sker då inte. I vissa fall är frågan om talerätt inte lika enkelt avgjord, situationen vid konkurs är ett exempel på sådana fall. Talerätten är här ofta av självständig processuell betydelse och måste avgöras innan domstolen kan pröva den materiella frågan.⁵⁷ Konkursfallet liksom samäganderättsfallet, som också avviker från det normala, kommer därför att behandlas mer ingående i särskilda avsnitt.

5.1 Ändamål

Reglerna om talerätt kan antas ha som syfte att "gallra" bland de stämningens ansökningar som kommer in till domstolen. En rättegång är en kostsam historia. För att undvika att domstolen belastas med mål angående anspråk som uppenbarligen inte förtjänar rättsskydd krävs att vissa ansökningar sällas bort redan i ett tidigt skede. En talan som inte uppfyller talerättskraven skall inte sakprövas av domstol. Fitger menar emellertid att reglerna om talerätt endast i en obetydlig omfattning kan avskära processer om obefogade anspråk. I Sverige finns inget allmänt krav på ett "rättsligt intresse".⁵⁸

Trots detta torde det finnas en processekonomisk aspekt bakom kravet på talerätt. Enligt Hassler har samtliga rättegångshinder till uppgift att främja en ändamålsenlig prövning av väckt käromål. Reglerna om rättegångshinder ser till att ett käromål som behandlas av domstolen uppfyller vissa minimikrav. Uppfyller käromålet inte dessa krav "straffas" kändan genom att käromålet avvisas utan att saken prövas.⁵⁹

Processekonomiskt tjänar reglerna om talerätt även parternas syften. Ur deras synvinkel är det viktigt att talerättsprövningen begränsas så att de själva avgör vad en process skall omfatta. Welamson tar som exempel upp en servitutstvist. Om kändan i en sådan tvist endast skulle ha talerätt om han verkligen var ägare till den härskande fastigheten skulle domstolen ex officio behöva beakta äganderättsfrågan. Är denna fråga otvistig så är det uppenbart betungande för parterna att domstolen lägger tid på att pröva den.⁶⁰ Påståendedoktrinen som nedan kommer att uppmärksammas har utvecklats för att begränsa talerättsprövningens omfattning. Förutom att påståendedoktrinen tjänar ett processekonomiskt syfte gör den det möjligt att förhindra en sammanblandning av argument som rör den civilrättsliga frågan med sådana som rör en rent processuell fråga. Som redan nämnts är det av stor vikt att civilrättsliga spörsmål behandlas inom ramen för en muntlig förhandling.

⁵⁷ Hassler, *Svensk civilprocessrätt*, 1963, s. 92 f.

⁵⁸ Fitger, 1998 s. 11:5. Med detta menar han det faktum att även rena "okynnesprocesser" får föras inför svensk domstol.

⁵⁹ Hassler, 1963, s. 125.

⁶⁰ Welamson, 1956, s. 113.

Reglerna om talerätt motiveras också av hänsyn till tredje man. En process som berör honom och i vilken han själv hade kunnat vara part bör inte utan vidare kunna föras av någon annan.⁶¹ I samäganderättsfallet, där nödvändig processgemenskap råder mellan delägarna, syftar reglerna till att undvika att ett odelbart rättsförhållande får dubbla och motsägande regleringar.⁶²

5.2 Påståendedoktrinen

5.2.1 Doktrin

Inom den moderna doktrinen synes man vara överens om att det i de flesta dispositiva mål är tillräckligt att kändeparten påstår sig vara berättigad gentemot svaranden för att hans talan skall tas upp till prövning i den materiella delen.⁶³ Det intressanta ur talerättssynpunkt är alltså inte om A är B:s rätta borgenär utan att han påstår sig vara det. Denna princip har fått namnet påståendedoktrinen. Det krävs inte att kändeparten på något sätt bevisat sitt påstående för att talerätt skall föreligga. Det spelar heller ingen roll om svaranden kan bevisa att påståendet är oriktigt. Om så är fallet skall följden bli en ogillande dom, inte en avvisning.⁶⁴

Innehåller kändepartens yrkande ett påstående om att han är materiellt berättigad gentemot svaranden har både kändeparten och svaranden talerätt i målet och en sakprövning skall ske. Saknas ett sådant påstående i yrkandet bör domstolen gå vidare till grunden och undersöka om denna innehåller ett påstående om en materiell rätt som kändeparten anser sig ha mot svaranden. Saknas också i kändepartens grund ett påstående om en sådan rätt bör domstolen avvisa kändepartens talan p.g.a. bristande talerätt.⁶⁵

Att domstolen skall förfara som ovan beskrivits och bedöma frågan om talerätt på grundval av käromålet är en princip som utvecklats till följd av att det inte alltid är så enkelt att skilja de civilrättsliga frågorna från de rent processrättsliga. Tillämpar man påståendedoktrinen undviker man att en civilrättslig fråga handläggs enligt de regler som gäller för rent processuella frågor.⁶⁶

Man kan se påståendedoktrinen och dess förhållande till talerätten på två sätt. Det kan hävdas att det faktiskt sker en talerättsprövning även i de fall då käromålet innehåller ett påstående som medför att talan tas upp till prövning. Talerätten utgör enligt detta synsätt en allmän processförutsättning, ett krav som alltid skall vara uppfyllt. Fitger väljer att istället se talerätten som en speciell processförutsättning och menar att det inte alltid föreligger ett krav på talerätt. När ett käromål i dispositiva mål uppfyller de krav som påståendedoktrinen anger, sker enligt Fitger ingen talerättsprövning. Han menar att det i dessa fall inte heller föreligger ett krav på

⁶¹ Welamson, 1956, s. 114.

⁶² Fitger, 1998, s. 11:5.

⁶³ Ekelöf II, s. 71, Lindblom, 1974, s. 193, Fitger, 1998, s. 11:6b.

⁶⁴ Heuman och Westberg, 1996, s. 28.

⁶⁵ Heuman och Westberg, 1996, s. 29, Påståendedoktrinen tillämpningsområde är inte helt klarlagt men det kan användas på fler processhinder än talerätt, se Heuman och Westberg, 1996, s. 28.

⁶⁶ Heuman och Westberg, 1996, s. 27 ff.

talerätt.⁶⁷ Eftersom begreppet talerätt i denna uppsats definieras som behörigheten att vara part i en process rörande den ifrågavarande saken tycker jag att det är logiskt att utgå från att talerätt alltid krävs. Att käromålet uppfyller de krav som påståendedoktrinen uppställer innebär att kändanden har talerätt i målet. Eftersom det i de flesta fall är enkelt att avgöra om talerätt föreligger eller ej - det räcker att se till kändandens yrkande och grunden för detta - görs som regel ingen omfattande talerättsprövning. Trots detta anser jag att man inte kan bortse från att ett krav på talerätt föreligger även i dessa fall. En talerättsprövning sker enligt min uppfattning, om än i begränsad omfattning.

Att kändanden genom att yrka något för egen del kan åstadkomma en sakprövning är rimligt då man betänker att den civilrättsliga avtalsfriheten är av grundläggande betydelse för svensk rätt. Enligt Fitger skall parterna ha möjlighet att åstadkomma yrkat resultat inom en process om samma resultatet är möjligt att uppnå genom ett avtal mellan parterna.⁶⁸ Så länge det som yrkas i målet omfattas av avtalsfriheten borde talan således tillåtas.

5.2.2 Praxis

I praxis kan man se exempel på hur domstolen behandlat fall där kändanden framställt sig såsom berättigad och svaranden såsom förpliktad, d.v.s. då kravet på talerätt enligt påståendedoktrinen är uppfyllt. I **NJA 1960 s. 23** väckte ett byggnadsaktiebolag talan mot HSB och yrkade skadestånd p.g.a. kontraktsbrott. Mellan HSB och ett handelsbolag hade ett köpeavtal träffats rörande en tomt som HSB genom avtalet förvärvade av handelsbolaget. I anslutning till detta köpeavtal träffades ett annat avtal som gav handelsbolaget rätt att på den av HSB förvärvade tomten uppföra en byggnad. Efter det att avtalen ingåtts omvandlades handelsbolaget till ett aktiebolag. Aktiebolaget övertog sedermera alla handelsbolagets rättigheter och skyldigheter. HSB vägrade emellertid aktiebolaget rätten att bygga på tomten och aktiebolaget ansåg därför att HSB gjort sig skyldig till kontraktsbrott. Inför domstolen framförde HSB emellertid invändningen att aktiebolaget saknade talerätt då ”de icke vore part i det påstådda mellanvarandet”.⁶⁹

I första instans prövade domstolen partsfrågan inom ramen för en talerättsprövning och kom fram till att aktiebolaget var part i det ifrågavarande rättsförhållandet. Något hinder för att pröva frågan om kontraktsbrott förelåg alltså inte. I hovrätten, vars beslut HD sedan fastställde, tog man emellertid upp målet till prövning utan att gå in på frågan om aktiebolagets ställning i det omtvistade rättsförhållandet.

Frågan om [aktiebolaget] är part i det ifrågakomna mellanvarandet är icke att behandla såsom ett spörsmål huruvida i målet föreligger rättegångshinder utan som en fråga rörande själva saken, till vilket RR:n [första instans] har att taga ställning i samband med slutlig prövning av målet.⁷⁰

---

⁶⁷ Fitger, 1998 s. 11:7.

⁶⁸ Fitger, 1998 s. 11:11.

⁶⁹ NJA 1960 s 23, s. 23.

⁷⁰ NJA 1960 s. 23, s. 24-25.

Enligt HovR utgjorde alltså frågan om aktiebolaget var kontraktspart en del av saken. För att en prövning skulle komma till stånd var det således tillräckligt att aktiebolaget *påstod* sig vara berättigad enligt kontraktet. Att, som RR, behandla svarandens invändningen som en processinvändning och pröva frågan i en talerättsprövning är inte ändamålsenligt eller förenligt med gällande principer då det medför att en materiell fråga avgörs som om den vore av formell natur.

Ett annat fall som åskådliggör den praktiska tillämpningen av påståendedoktrinen är **NJA 1973 s. 1, I**. Målet rörde ett ersättningsanspråk grundat på miljöskyddslagen. En privatperson riktade sin talan mot kommunen då han ansåg att kommunen i sin egenskap av väghållare ådragit sig skadeståndsansvar. Han yrkade ersättning för skador som åsamkats honom till följd av markvibrationer i samband med sprängningsarbete och tunga transporter. Kommunen invände bl.a. att den ej kunde anses vara ansvariga för skadorna enligt miljöskyddslagen och därmed inte heller rätt part i målet. Talan skulle därför avvisas p.g.a. bristande talerätt.

I fastighetsdomstolen ogillades invändningen utan någon direkt motivering. Hovrätten hänvisade till förarbetena till miljöskyddslagen i vilka det uttalas att en talan kan föras mot väghållaren. Eftersom kommunen instämts i egenskap av väghållare fann HovR inga hinder för att ta upp talan till prövning. I HD fastställdes HovR:s beslut:

Frågan om kommunen i sin egenskap av väghållare är ansvarig för skadorna enligt miljöskyddslagens bestämmelser skall icke behandlas i den för rättegångshinder stadgade ordningen. Det är en fråga rörande själva saken, och den skall [...] prövas av fastighetsdomstolen genom dom.⁷¹

Ett justitieråd tillade att det finns starka skäl för att begränsa de fall som av domstolen handläggs som rättegångshinder. Om invändningar av de slag som var uppe för prövning i NJA 1973 s. 1 behandlas som frågor om rättegångshinder skulle det få till följd att stora delar av saken dras in i en processhindersprövningen. Som ovan påpekats är detta olämpligt av flera skäl.

Bristande talerätt kan föreligga antingen på kärandesidan (A har inte framställt sig som materiellt berättigad) eller på svarandesidan (A har inte gjort gällande att B är den förpliktade). I NJA 1973 s. 1 menade kommunen att kärandens talan riktats mot fel person. Den påstådda bristen förelåg alltså på svarandesidan. Något annorlunda var situationen i **RH 1984:111** men även här var frågan om svarandeparten saknade talerätt till följd av brister i käromålet.⁷²

Målet rörde bättre rätt till fast egendom. Klas R hade väckt talan mot Eivor R och yrkat att en viss fastighet skulle förklaras tillhöra honom. Av stämningsansökan framgick att Eivor R överlätit fastigheten till Lennart R och Thorleif R. TR avvisade Klas R:s talan då han inte gjort gällande att Eivor R var ägare till fastigheten. Bristande talerätt förelåg alltså på svarandesidan till följd av detta. Även i HovR avvisades talan. Domstolen slog till en början fast att det i allmänhet är tillräckligt att käranden påstår att han själv är berättigad och svaranden förpliktad för att talerätt skall föreligga i målet. Enligt HovR uppfyllde inte Klas R:s stämningsansökan detta krav.

⁷¹ NJA 1973 s1, I.

⁷² se ovan fotnot 10 med där hänvisad litteratur.

I målet har [Klas R] i sin stämningansökan uppgivit, att [Eivor R] överlätit den aktuella fastigheten till [Lennart R] och [Thorleif R] och att dessa erhållit lagfart på fastigheten. Eftersom [Klas R] således inte ens påstått att [Eivor R] äger fastigheten och därmed är rätt svarande i anledning av den väckta talan om bättre rätt till fastigheten, föreligger bristande saklegitimation såvitt gäller hennes ställning som svaranden i målet.⁷³

Welamson anser att HovR formulerat sig på ett oklart sätt och menar att ”det är mycket begärt att A [Klas R] skall påstå att B [Eivor R] äger fastigheten samtidigt som han gör gällande att han själv äger den”.⁷⁴ Vad HovR egentligen avsett var troligen att Klas R inte påstått att Eivor R gjorde anspråk på att vara ägare av fastigheten.⁷⁵

Enligt min åsikt borde ett käromål som det i RH 1984:111 anses uppfylla påståendedoktrinen krav. Käranden torde genom sin stämningansökan påstått sig ha ett krav mot svaranden. Enda fallet då det uppenbart föreligger en brist på svarandesidan är då någon annan än svaranden anges som förpliktad att uppfylla kärandens krav. I en fastställelseprocess om bättre rätt behandlas frågan om kärandeparten har bättre rätt till processföremålet än svarandeparten. Att käranden väcker talan mot svaranden och i sitt käromål yrkar att rätten måtte fastställa att han har bättre rätt till föremålet anser jag borde vara tillräckligt för talerätt i målet. Om domstolen anser att käranden varit otydlig i sin stämningansökan torde det vara ändamålsenligt att genom processledning förmå käranden att precisera sitt påstående.

Ett senare fall som väl speglar gällande uppfattning om talerätten som processhinder är **NJA 1994 s. 751**. I fallet behandlades frågan om talerätt på olika sätt i de olika instanserna. Kärande i målet var en stiftelse som väckte talan mot två rederibolag och ett hamnbolag och yrkade bl.a. ersättning för miljöskador. Skadorna hade egentligen tillfogats ett antal enskilda sakägare men dessa hade genom avtal överlätit sina anspråk till stiftelsen. Svarandena invände att en talan enligt miljöskyddslagen var av så personlig karaktär att talerätten inte kunde överlåtas. Käranden bestred att frågan om talerätt prövades i ett avvisningsärende men ställde sig positiv till att frågan avgjordes genom mellandom. Fastighetsdomstolen uttalade i domskälen att frågan om stiftelsen hade rätt att föra talan i målet inte vara att behandla som en fråga om rättegångshinder. Istället tog man upp frågan i den materiella prövningen och domstolen kom här fram till att det inte fanns anledning att ”vidga utrymmet för talerätt på det sätt som gjorts gällande av käranden”.⁷⁶ Mot bakgrund av detta lämnade fastighetsdomstolen stiftelsens talan utan bifall.

HovR undanröjde fastighetsdomstolens dom. Enligt HovR hade fastighetsdomstolen felaktigt avgjort hela målet och inte enbart frågan om stiftelsen kunde grunda den rätt som avsågs med dess talan till följd av återopade överlåtelse.

HovR ansåg inte att det fanns något som hindrade att stiftelsen efter överlåtelsen gjorde de enskilda anspråken gällande och fastställde därför denna rätt för stiftelsen. Svarandena

⁷³ RH 1984:111, s. 209.

⁷⁴ Welamson, Svensk rättspraxis, Civil- och straffprocessrätt, *SvJT* 1989 s. 511.

⁷⁵ Welamson, *SvJT* 1989 s. 511.

⁷⁶ NJA 1994 s. 751, s. 754.

överklagade till HD och yrkade att domstolen måtte fastställa att stiftelsen saknade rätt att göra anspråken gällande. HD anförde:

Fråga är i målet till en början om bolagets invändning i fråga om giltigheten av de angivna överlåtelseerna skall behandlas som ett spørsmål angående rättegångshinder eller som en fråga rörande själva saken.[...] Såvitt gäller stiftelsens talan om ersättning för miljöskada innebär *redan den omständighet att stiftelsen hävdar ett fordringsanspråk gentemot bolagen att saken rör stiftelsens rätt*. [min kurs.] Frågan huruvida stiftelsen har den rätt till ersättning av bolagen som omfattas av yrkandet utgör i denna del själva saken. Bolagets invändning om att stiftelsen saknar sådan rätt skall alltså inte behandlas i den ordning som är föreskriven för rättegångshinder utan prövas genom dom. [...] Stiftelsen har alltså talerätt i målet i den meningen att stiftelsen är behörig att vara part i rättegång rörande den instämnda saken.⁷⁷

HD kritiserar i en annan del av domen fastighetsdomstolen för att ha angivit att frågan, som enligt HD:s uppfattning alltså var att hänföra till saken, avsåg stiftelsens talerätt. Fastighetsdomstolen avgjorde helt riktigt frågan efter en materiell prövning och avkunnade dom i saken. När domstolen behandlar en partsfråga på detta sätt rör det sig emellertid inte om talerätt (som ju är en processförutsättning) utan om ett materiellt rättsfakta.

Tillämpas påståendedoktrinen såsom i de ovan redovisade fallen begränsas frågan om talerätt till att avse ett *påstått* rättsfaktum medan sakprövningen rör ett ”*existent*” rättsfaktum.⁷⁸ Med tanke på bevisning och övriga krav på handläggningen av frågor om rättegångshinder resp. sakfrågor är en sådan fördelning ändamålsenlig. Den materiella frågan avgörs med utgångspunkt i vad som framkommit i målet och här spelar bevisningen en stor roll. Den begränsade talerättsprövningen säger inget om målets framtida utgång och omfattar inga bevisfrågor.

5.3 Konkurs

I en konkurssituation utgör frågan om talerätt ett problem som i större utsträckning kräver utredning. Talerättsprövningen blir en viktig del av processen och avgörande för om kärandens talan skall tas upp till materiell prövning eller ej.⁷⁹ I detta avsnitt kommer endast att beröras de fall då en konkurssituation är för handen, d.v.s. då rättegången inleds efter konkursbeslutet. Diskussionen tar sin utgångspunkt i de fall då talan väcks av konkursgäldenären.

5.3.1 Doktrin

Enligt KonkL 3:1 råder inte gäldenären över den egendom som hör till konkursboet.⁸⁰ Talerätten rörande denna egendom tillkommer således inte gäldenären utan konkursboet. Om konkursgäldenären har en fordran mot A kan denna nu inkrävas av konkursboet genom

⁷⁷ NJA 1994 s. 751, s. 757-758.

⁷⁸ Bylund, Bör processhinder avskaffas?, *SvJT* 1975 s. 334, s. 360.

⁷⁹ Fitger, 1998, s. 11:9.

⁸⁰ Egendom som undantags se UB 5 kap.

konkursförvaltaren, trots att konkursboet inte är part i det materiella rättsförhållande som grundar rättigheten (fordringen).⁸¹ Talerätten tillkommer således någon annan än den som är part i det materiella rättsförhållandet. Om konkursgäldenären (B) väcker talan mot A och yrkar betalning med hänvisning till att A lånat pengar av honom skall talan avvisas trots att den inrymmer ett påstående som utpekar B som materiellt berättigad och A som förpliktad. Situationen vid en konkurs kan på detta sätt sägas utgöra ett undantag från påståendedoktrinen tillämpningsområde.

Ekelöf menar att konkursboet i dessa fall har talerätt *rörande en annan persons rättsställning*.⁸² Konkursboet påstår sig inte vara rättssubjekt i ett materiellt förhållande till svaranden. Istället påstås att någon annan är det, konkursgäldenären. Konkursboet anses som part i målet och den vars egendom utgör processens föremål (konkursgäldenären) ses som en tredje part som träffas av domens rättskraft.⁸³

Viss egendom råder gäldenären över även under konkursen, s.k. beneficium, och gäldenären kan således föra en talan rörande sådan egendom. Gäldenären kan även vara taleberättigad i ett mål rörande sådan egendom som egentligen ingår i konkursboet om konkursförvaltaren avstått från egendomen.⁸⁴

Hur förhåller sig då konkurssituationen till påståendedoktrinen? En konkursgäldenär har inte själv talerätt rörande ett rättsförhållande i vilket han är subjekt. Ekelöf väljer därför att se konkurssituationen som ett undantag från påståendedoktrinen.⁸⁵ I förlängningen borde detta innebära att det inte hjälper att konkursgäldenären i sin talan påstår sig ha en rätt mot svaranden. Hans talan skall ändå, p.g.a. konkursen, avvisas. Påstår konkursgäldenären att den egendom som utgör processföremål faller utanför konkursen och därför inte tillhör konkursboet blir emellertid situationen en annan. Om domstolen inte omedelbart kan avfärda hans påstående, d. v. s. är det inte uppenbart att egendomen ingår i konkursboet, torde hans talan tas upp till prövning av domstolen. Hans påstående skall då inte prövas inom ramen för en talerättsprövning utan tas upp som en del av saken och avgöras genom dom.⁸⁶

I konkursfallet behåller konkursgäldenären sin parts- och processbehörighet. Det är endast hans talerätt rörande egendom som tillhör konkursboet som påverkas.⁸⁷

5.3.2 Praxis

För att åskådliggöra den praktiska tillämpningen av de principer som ovan berörts skall här ett antal rättsfall behandlas. **NJA 1978 s. 347** visar hur domstolen gått till väga när en konkursgäldenär väckt talan rörande sådan egendom som omfattas av konkursen.

⁸¹ Närmare bestämt i de fall där en process rör den egendom som ingår i konkursförmögenheten, KonkL 3:1 och 3:3.

⁸² Ekelöf II, s. 72.

⁸³ Ekelöf II, s. 72, jfr ovan ändamål med talerättsprövning, jfr även Hassler, 1963. s. 92 f.

⁸⁴ Fitger, 1998, s. 11:9.

⁸⁵ Ekelöf II, s. 72.

⁸⁶ Heuman, *Specialprocess - utsökning och konkurs*, 1995, s. 212 f.

⁸⁷ Fitger, 1998 s. 11:9, Ekelöf II, s. 43. Se dock Heuman, 1995, s. 213.

Beda J ansökte om hemskillnad mellan sig och Herbert J. Efter det att ansökan om hemskillnad inkommit men innan dom meddelats försattes Herbert J i konkurs. Efter konkursbeslutet verkställdes bodelningen mellan makarna. Herbert J klandrade emellertid denna och fråga uppkom om Herbert J var behörig att föra en sådan talan. TR menade att så ej var fallet då talan avsåg egendom som ingick i konkursboet och avvisade därför Herbert J:s talan. HovR ansåg att TR gjort en riktig bedömning och ändrade inte deras beslut. Herbert J anförde besvär i HD.

Även HD fann att Herbert J saknade talerätt i målet då egendomen omfattades av konkursboet. Det tillkom konkursboet, och inte Herbert J, att bevaka hans rätt vid bodelning och klandra denna om man ansåg att det fanns skäl därtill. HD ansåg emellertid att TR bort bereda konkursboet tillfälle att överta talan.

Fallet illustrerar tillämpningen av KonkL 3:1.⁸⁸ Det är också intressant då HD behandlat den bristande talerätten som ett reparabelt processhinder.⁸⁹ Istället för att avvisa Herbert J:s talan ansåg HD att TR borde ha erbjudit konkursboet möjlighet att överta hans talan innan denna avvisades. Detta ligger också i linje med nuvarande lagstiftning. Enligt KonkL 3:9, som tar sikte på fall då talan väckts före konkursutbrottet, får konkursboet överta gäldenärens talan om rättegången rör egendom som hör till konkursboet. Domstolen skall underrättas om konkursen av gäldenären och domstolen har sedan en skyldighet att i sin tur meddela konkursboet om rättegången. Denna regel borde kunna tillämpas analogt på fall där rättegång inleds efter konkursbeslutet.⁹⁰

I **NJA 1983 s. 563** gjorde konkursgäldenären gällande att egendomen som processen rörde var privat och föll utanför konkursen. Till följd av detta menade han sig ha talerätt i målet. Fakta i fallet var att Carl-Gustav B sålt lös egendom med ett värde av en miljon kronor till sina föräldrar Harry B och Margareta B. Köpekontraktet upprättades med anledning av att Harry B och Margareta B gått i borgen för en fordran som Jönköpings läns sparbank hade mot Carl-Gustav B. Egendomen var avsedd som säkerhet för detta borgensåtagande. Carl-Gustav B skulle enligt kontraktet ha fortsatt nyttjanderätt till egendomen och i ett separat avtal tillförsäkrades honom rätten att återköpa egendomen till samma pris som den sålts för.

Några månader efter det att lösöresköpskontraktet upprättats försattes Carl-Gustav B i konkurs och konkursboet väckte en återvinningstalan mot föräldrarna rörande den egendom som omfattades av kontraktet. Genom förlikning överlät konkursboet emellertid äganderätten, samt all övrig rätt som boet kunde ha till egendomen till följd av kontraktet, till Harry B och Margareta B för 475 000 kr. Carl-Gustav B ansåg att han genom förlikningsavtalet personligen orsakats skada och väckte därför en talan mot konkursförvaltarna och föräldrarnas ombud. I sin talan yrkade han att rätten måtte fastställa en solidarisk skadeståndsskyldighet för dessa. Skadan bestod i att hans nyttjande- och återköpsrätt avtalats bort genom förlikningsavtalet. De

⁸⁸ Fallet från 1978 behandlades dock enligt gamla KonkL 20 §, föregångaren till KonkL 3:1. Paragraferna är likvärdiga och fallet är därför illustrativt även för KonkL 3:1.

⁸⁹ Welamson, *Konkurs*, 1994, s. 98.

⁹⁰ Analogin bör emellertid begränsa sig till fallet då en konkursgäldenär står som svaranden i en process. Detta med tanke på att det finns en risk att konkursgäldenären startar en process i sabotagesyfte och ådrar sig rättegångskostnader som han inte har en möjlighet att betala.

instämnda, konkursförvaltarna och föräldrarnas ombud, yrkade att TR måtte avvisa Carl-Gustav B:s talan. Som grund för avvisningsyrkandet anförde de att Carl-Gustav B saknade talerätt då han försatts i konkurs och hans yrkande avsåg skadestånd för förfogande över ekonomiska tillgångar som ingick i konkursboet. Frågan rörde sedermera huruvida nyttjanderätten och rätten till skadestånd var av personlig natur, vilket skulle innebära att Carl-Gustav B hade rätt att föra talan rörande saken, eller om de ingick i konkursboet.

TR lämnade avvisningsyrkandet utan bifall. Deras beslut överklagades till HovR men inte heller HovR ansåg att avvisningsyrkandet skulle bifallas. HovR menade att konkursboet genom förlikningsavtalet avsat sig all rätt till den egendom som omfattades av lösöreskontraktet. Till följd av detta var Carl-Gustav B saklegitimerad. HD fastställde HovR:s avgörande men motiverade sitt beslut på ett något annat sätt. HD ansåg att det för att talan skulle tas upp till prövning var tillräckligt att Carl-Gustav B påstått att hans talan gällde egendom som tillkom honom personligen. Majoriteten ansåg att ett sådant påstående inte utan vidare kunde lämnas utan avseende. En minoritet ansåg dock att Carl-Gustav B till följd av konkurslagens regler saknade talerätt i målet och att hans talan därför borde ha avvisats. De fäste således inte något avseende vid hans påstående rörande egendomens beskaffenhet.⁹¹

Som nämnts kan konkursgäldenären ha talerätt på grund av att talan rör egendom som konkursboet avsat sig rätten till. KonkL 3:9 uttalar särskilt att när en rättegång pågår mellan gäldenären och någon annan rörande egendom som hör till konkursboet och konkursboet ges tillfälle att överta gäldenärens talan men avstår från detta, så skall egendomen inte anses tillhöra konkursboet. Paragrafen avser, som tidigare nämnts, rättegång som pågår vid konkursutbrottet men torde ge vägledning även för fall då rättegång påbörjas efter konkursutbrottet.

I **NJA 1991 C 153** väckte Gunilla S talan mot Juristfirman efter det att hon försatts i konkurs. Talan rörde en fordran som Gunilla S ansåg sig ha mot Juristfirman till följd av ett sysslomannauppdrag. I TR avvisades hennes talan med hänvisning till att fordran ingick i konkursboet, och att Gunilla S till följd av KonkL 3:1 saknade behörighet att föra talan rörande sådan egendom. HovR lämnade Gunilla S:s besvär utan bifall. I HD tog man fasta på att konkursboet erbjudits inträde i rättegången men avstått från denna möjlighet. Man tog också hänsyn till att en talan på grund av sysslomannaskap måste väckas inom ett år. Sista dagen för Gunilla S att väcka en talan med anledning av sin fordran mot Juristfirman var den dag då talan väcktes vid TR. Ett beslut om avvisning skulle därför få till följd att Gunilla S helt saknade möjlighet att göra gällande sin fordran. Under dessa omständigheter ansåg HD att konkursboets förklaring att detta inte skulle inträda i rättegången kunde tolkas som att konkursboet avstått från fordringen och att rätten att föra talan om denna således tillkom Gunilla S. HD uttalar emellertid också att en förklaring av konkursboet att inte inträda i rättegång inte alltid kan tilläggas innebörden att konkursboet avstår från den omstämda fordran. Vilka slutsatser man kan dra av rättsfallet är därför osäkert. I de flesta fall torde nog en uttrycklig förklaring krävas av konkursboet, i vilken det framgår att boet avstår från fordran.

---

⁹¹ Kommentar till fallet se Gregow, Svensk Rättspraxis, konkursrätt, *SvJT* 1993 s. 188.

5.4 Nödvändig processgemenskap vid samäganderätt

Nödvändig processgemenskap är en speciell form av talerätt som innebär att flera personer endast i gemenskap kan föra en talan rörande ett visst rättsförhållande. Anledningen till detta är att rättsförhållandet är odelbart till sin natur.⁹² Nödvändig processgemenskap är speciell såtillvida att en brist i partställningen inte kan elimineras genom att ett annat rättssubjekt för talan om den omtvistade saken. Istället krävs det att en annan person, vid sidan om den part som väckt talan, inträder i målet.⁹³

Ett vanligt fall av nödvändig processgemenskap föreligger vid samäganderätt. Enligt de civilrättsliga reglerna kan samägarna endast i förening förfoga över den samägda egendomen.⁹⁴ En processrättslig konsekvens blir att samägarna måste uppträda gemensamt inför domstolen vid en tvist rörande egendomen.⁹⁵ Har endast en av samägarna instämts eller väckt en talan som rör egendomen skall talan som huvudregel avvisas till följd av bristande talerätt.⁹⁶

5.4.1 Doktrin

Bakom reglerna om nödvändig processgemenskap finns flera skäl. Att uppnå förenlighet med de materiella reglerna är ett. Ett annat tungt vägande skäl är risken för att ett orealiserbart rättsläge uppstår om en delägare ensam får processa om det samägda. Om två samägare oberoende av varandra skulle kunna föra talan om samma egendom (den samägda) eller bli instämnda i två separata rättegångar rörande egendom som de gemensamt äger, finns risken att ett och samma rättsförhållande erhåller två motstridiga domstolsavgöranden. Ekelöf anför som exempel att talan förs om rätt att få utöva ett grusservitut. Om en talan mot delägare A kom att bifallas och en annan mot delägaren B ogillas blir följden ett orealiserbart rättsläge då det ej går att utöva ett grusservitut på ett sådant sätt att det enbart belastar en av samägarna.⁹⁷

Det är inte alltid så att en talan som avser en samägd egendom avvisas p.g.a. bristande talerätt när endast en av delägarna uppträder i processen. Domstolen gör en bedömning utifrån hur talan utformats och av denna framgår det inte alltid att det omtvistade rättsförhållandet är odelbart till sin natur. Rättstillämpningen har visat att ett käromål utformat så att käranden påstår sig ha en egen rätt, trots att det i själva verket föreligger en samäganderätt, inte skall avvisas utan tas upp till prövning.⁹⁸ Enligt Kallenberg är det ett annat rättsförhållande än det som anges i grunden som existerar, nämligen ett odelbart rättsförhållande, och talan skall därför ogillas av domstolen. Detta kan åskådliggöras med ett exempel. Säg att A väcker en talan mot B och fordrar att han ensam skall fullgöra en prestation som A egentligen har att fordra av B, C och D tillsammans. Talan skall ogillas då grunden, ett rättsförhållande mellan A och B, inte

⁹² Rättsförhållandet gäller följaktligen enhetligt för alla som har del i det, se Fitger, 1998, s. 11:12.

⁹³ Lindell, 1998, s. 211.

⁹⁴ SamL, 2§.

⁹⁵ Fitger, 1998, s. 11:12, Klintberg, 1994, s. 89 ff.

⁹⁶ Klintberg, 1994, s. 183.

⁹⁷ Ekelöf II, s. 73.

⁹⁸ Klintberg, 1994, s. 183 ff.

existerar.⁹⁹ Att A:s talan inte avvisas direkt utan ogillas efter en materiell prövning stämmer överens med påståendedoktrinen då A påstår sig vara berättigad gentemot B.

Rättskraften av den ogillande domen utgör inte hinder för delägarna att gemensamt vid ett senare tillfälle väcka talan med det odelbara rättsförhållandet som grund. Subjektsställningen skiljer sig då från den i det tidigare målet och processföremålet är därmed ett annat. Övriga delägare drabbas inte av en ogillande doms rättsverkningar och det finns därför inte några tungt vägande skäl som talar emot att domstolen tillämpar denna princip.¹⁰⁰ Skulle emellertid en talan av en ensam delägare bifallas (vilket måste anses som högst otänkbart) kan det dock uppstå problem för de övriga delägarna. Verkställs en fullgörelsedom kan den innebära dispositioner som strider mot reglerna om gemensam förfoganderätt. Klintberg menar att en sådan följd inte kan undvikas utan att man ålägger domstolarna en orimlig utredningsskyldighet. Vad de drabbade delägarna kan göra är att föra en skadeståndstalan mot den delägare som genom sin talan åstadkommit en disposition som strider mot de materiella reglerna.¹⁰¹

Är det helt uppenbart så att ett odelbart rättsförhållande föreligger och detta framgår av stämningsansökan trots att käranden hävdar en egen rätt kan domstolen meddela en ogillande dom utan att utfärda stämning enligt 42:5 2 st.¹⁰²

Om käranden istället grundar sin talan på ett rättsförhållande som till sin natur är odelbart, d.v.s. det framgår i grunden för käromålet att den omtvistade saken är samägd, så skall talan avvisas. Om A i exemplet ovan väcker talan mot B och istället yrkar att han jämte C och D skall åläggas fullgöra en viss prestation så skall talan alltså avvisas. Det rättsförhållande som åberopas av A existerar men A har inte talerätt då det föreligger nödvändig processgemenskap mellan B, C och D. Här, liksom i exemplet ovan, föreligger bristen på svarandesidan. Vanligare är det att kärandeparten saknar behörighet att ensam föra talan om ett visst rättsförhållande. Samma principer tillämpas då, d.v.s. utgörs grunden av ett odelbart rättsförhållande så skall talan avvisas. I praxis har men emellertid uttalat att en domstol bör ge de andra delägarna en möjlighet att inträda i rättegången innan talan avvisas. Processhindret, den bristande talerätten, avhjälpas då.¹⁰³

5.4.2 Praxis

Att en talan väckt av en av flera delägare skall tas upp till sakprövning då grunden utgörs av ett delbart rättsförhållande visar **NJA 1973 s. 55**. Svea E hade genom köpekontrakt d. 22 april 1968 förvärvat en fastighet av Annie O. Efter det att lagfart beviljats vände sig Svea E till domstol och yrkade på köpets återgång. Annie O invände att Svea E ägde fastigheten gemensamt med Bertil C och att det därför rådde nödvändig processgemenskap dem emellan. Som stöd för sitt påstående hänvisade Annie O till en tidigare dom mellan Svea E och Bertil C i vilken frågan om karaktären på en summa pengar som Bertil C tillskjutit i samband med

⁹⁹ Kallenberg, 1918, s. 579 f.

¹⁰⁰ Klintberg, 1994, s. 185.

¹⁰¹ Klintberg, 1994, s. 186.

¹⁰² Klintberg, 1994, s. 185, se också Welamson, 1953, s. 127, not 43.

¹⁰³ Se t.ex. NJA 1988 s. 78.

fastighetsaffären behandlats. Domstolen kom här fram till att tillskottet ej kunde anses utgöra en gåva och att det därför snarast var fråga om ett samäganderättsförhållande trots att endast Svea O angavs som ägare i köpebrevet.

TR och HovR godtog Annie O:s invändning och avvisade Svea E:s talan. I HD ogillade man emellertid Annie O:s invändning och tog upp målet till prövning. Som skäl anförde man att Svea E till stöd för sitt yrkande åberopat att hon ensam förvärvat fastigheten. När käromålet innefattade ett sådant påstående var det inte fråga om ett processhinder och talan skulle därför upptas till prövning. Frågan om påståendets riktighet var i sin tur beroende av utredning och bevisning och därmed att behandla inom ramen för en materiell prövning.

NJA 1979 s. 377 visar hur domstolen behandlat en talan av enskild delägare när grunden för käromålet var ett odelbart rättsförhållande. I fallet framkom först i HovR, då kärandeparten preciserat sin talan, att det som åberopades var ett odelbart rättsförhållande. På grund av detta och då HD fastställde HovR:s beslut kommer jag endast att återge HovR:s beslut och motivering.

Twisten grundade sig i ett nyttjanderättskontrakt genom vilket Evert C upplåtit arrende åt Bror A till ett markområde på en större fastighet. I nyttjanderättskontraktet ingick även en rätt för Bror A att bygga hus på markområdet. Bror A utnyttjade denna rätt och uppförde två byggnader som han sedan sålde tillsammans med nyttjanderätten till Börje S och Birgit S. En kort tid därefter sålde Evert C fastigheten som markområdet och byggnaderna var belägna på till Gunnar W.

Börje S väckte talan mot Gunnar W och yrkade att domstolen måtte fastställa att han var rätt arrendator till markområdet. Som grund för sin talan åberopade han köpekontraktet mellan sig och Bror A samt att överlåtelsen godkänts av Evert C. I HovR framkom att Börje S menade att arrenderätten tillkom honom och Birgit S gemensamt och att det endast var sin andel av denna rätt som hans talan avsåg. HovR uttalade i dom:

Såsom numera är klarlagt gör [Börje S] gällande att [Bror A] överlåtitt arrenderätten på honom och [Birgit S]. Vid sådant förhållande äger [Börje S] inte annat än tillsammans med henne föra talan beträffande den rätt som överlåtelsen kan ha medfört i förhållande till [Gunnar W]. Hinder föreligger därför att pröva [Börje S'] talan. Denna bör emellertid inte avvisas utan att [Börje S] dessförinnan beretts tillfälle att låta [Birgit S] inträda såsom medpart i målet.¹⁰⁴

I SamL 1§ anges att varje delägare äger viss lott i godset. Detta innebär en ideell andel, ej en äganderätt till en viss individualiserad del av egendomen. Varje delägare kan förfoga över sin andel men om förfogandeåtgärder vidtas med avseende på den gemensamma egendomen får dessa samma effekt för samtliga delägare. Till följd av detta finns regler om gemensam förvaltnings- och förfoganderätt i SamL. Som huvudregel tillkommer endast en sådan rätt samägarna i förening. Då detta är innebörden av ett odelbart rättsförhållande framstår rättstillämpningen som välmotiverad och en naturlig följd av samäganderättsreglerna.¹⁰⁵

---

¹⁰⁴ NJA 1979 s. 377, s. 378.

¹⁰⁵ Klintberg, 1994, s. 90 ff.

5.5 Trepartsyrkanden

Den naturliga utgångspunkten i reglerna om talerätt är att man inte skall kunna processa om en rätt som tillkommer någon annan än en själv. Påståendedoktrinen bygger på detta antagande. Det mest självklara fallet då talerättskravet inte kan sägas vara uppfyllt är då talan innefattar ett påstående om att någon annan än käranden är berättigad.¹⁰⁶ Ekelöf uttrycker det så att någon för en talan rörande annans rättsställning.¹⁰⁷ Domstolen skall som huvudregel avvisa en sådan talan.

För många framstår det som självklart att så är fallet. Något annat skulle kränka den enskildes integritet. Frågan är dock omdiskuterad och vissa hävdar att ingen skulle förlora på att domstolen prövade talan i sak och avkunnade en ogillade dom istället för att avvisa talan ex officio. Lindblom är en av dessa. Han ifrågasätter inte bara påståendedoktrinens praktiska betydelse utan processhindrens berättigande överhuvudtaget. Enligt Lindblom finns det inte längre ändamålsskäl som talar för en officialprövning av det vi betecknar som processförutsättningar. Möjligheten till delavgörande och mellandom torde säkra ett snabbt och kostnadseffektivt avgörande även om reglerna om avvisning inte fanns.¹⁰⁸

Jag kommer nedan att ta upp en del av de åsikter som framförts i doktrin och praxis och de argument som använts för att styrka olika ståndpunkter.

5.5.1 Doktrin

Ekelöf tar som exempel upp situationen att B väcker talan mot G2 och yrkar att han skall förpliktas betala en skuld som han har till G. B:s intresse består i att G står i skuld till honom. Han anser att G inte gör tillräckligt för att driva in sina fordringar, vilket innebär att B:s möjlighet att få betalt av G minskar.¹⁰⁹

Eftersom G fritt kan disponera över sin egendom (fordringen) så finns det enligt Ekelöf inga skäl för att B skulle kunna föra en process för G:s räkning. Därför avvisas talan av domstolen p.g.a. bristande talerätt.¹¹⁰ Om talan tilläts skulle problem uppstå på flera sätt. En dom bör, med hänsyn till G2:s trygghet, vara bindande även för G. Annars skulle G2 kunna besvärmas av ytterligare en rättegång väckt av G. Skulle resultatet av en rättegång mellan B och G2 bli en ogillande dom har G förlorat sin fordran.¹¹¹ Detta strider uppenbarligen mot de civilrättsliga reglerna som säger att G har fri förfoganderätt över sin egendom. Således strider en sådan utsträckning av rättskraften även mot reglerna om en doms verkan gentemot tredjeman.¹¹²

¹⁰⁶ Lindblom, 1974, s. 193, se dock fall under avsnitt 5.2 - påståendedoktrinen - där domstol avvisat till följd av att käranden inte ens påstått sig själv berättigad. (han har alltså inte påstått någon annan berättigad heller) och då käranden inte påstått att svarande är förpliktad.

¹⁰⁷ Se Ekelöf II, s. 72 och ovan avsnitt 5.3.1 rörande konkursfallet - ett fall som enligt Ekelöf utgör ett undantag från huvudregeln.

¹⁰⁸ Lindblom, 1974, kap. 7 och 9.

¹⁰⁹ Ekelöf II, s. 71.

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ Se Ekelöf, *Rättegång III*, 1996, s. 148 och jfr Lindblom, 1974, s. 194 ff

¹¹² Ekelöf III, s. 148.

Linblom ser något annorlunda på problemet. Man bör hålla i minnet att Lindblom ställer sig positiv till att partsrelaterade frågor uteslutande behandlas som en del av den materiella prövningen.¹¹³ Han ifrågasätter påståendedoktrinen praktiska betydelse och betecknar den som innehållslös. Även en talan som B riktar mot G2 enligt det ovan givna exemplet torde kunna sägas uppfylla de krav som påståendedoktrinen uppställer. Även här kan man säga att B påstår sig vara subjekt i ett påstått rättsförhållande, ett rättsförhållande som ger honom rätt att kräva att G2 skall betala till G. Ett sådant trepartsyrkande är som Lindblom uttrycker det ”i sig inte processfrämmande”.¹¹⁴ T.ex. är det möjligt för B att väcka en fastställesetalan mot G2 om han har fått G:s fordran utmätt för sin räkning. En fullgörelsetalan innehållande ett trepartsyrkande torde också vara möjligt vid tredjemansavtal. Att kategoriskt hävda att en talan innehållande ett trepartsyrkande skall avvisas p.g.a. bristande talerätt är alltså inte i enlighet med gällande rätt.¹¹⁵

Den talan som B väcker mot G2 behöver heller inte ses som innehållande en brist ur talerättssynpunkt för att erhålla en ändamålsenlig behandling. Enligt Lindblom kan man i stället se det som att bristen gäller en rättsfråga som enligt principen ”iura novit curia” skall avgöras ex officio av domstolen. De rättsfakta som B åberopar till stöd för sin talan (försträckningen mellan G och G2 samt G:s skuld till honom) har inte den rättsliga betydelse som B gör gällande; de ger honom ingen rätt att kräva in G:s fordran mot G2. Käromålet skall till följd av detta ogillas ex officio av domstolen. Att G i en senare rättegång för en talan mot G2 angående sin fordran mot honom hindras inte av denna dom.¹¹⁶ Saken som då kommer inför domstolen är ju inte tidigare avgjord utan utgör en ny sak.

Säg att domstolen inte skulle ogilla B:s talan ex officio. Enligt Lindblom finns det ingenting i den situationen som motiverar reglerna om avvisning. En bifallande dom skulle knappast vara till skada för G. Han skulle ju då få sina pengar. En ogillande dom skulle enligt Lindblom inte binda G p.g.a. rättskraftens begränsning till parterna i målet. Den enda nackdelen som detta för med sig är att G2 kan bli tvungen att utstå två processer i stället för en, men detta motiverar enligt Lindblom inte att B:s talan skall avvisas. Det finns flera andra fall inom svensk rätt där man inte avvisar en talan trots att det kan innebära att svaranden kan komma att utsättas för ännu en process. Lindblom anför som exempel att en talan väcks av X mot Y. X yrkar betalning av förfallen gäld. X har emellertid överlåtit sin fordran mot Y till Z. Även om det i denna situation är uppenbart att X inte längre innehar fordran skall hans talan inte avvisas utan ogillas enligt gällande rätt. Detta trots att den betalningsovillige Y sannolikt kommer att få utstå ännu en process, denna gång av den verkliga fordringsägaren Z. Varför visa G2 i det första

---

¹¹³ Lindblom menar att enligt gällande rätt behandlas dessa frågor i bland som en fråga om processhinder och i bland som en materiell fråga. Om det t.ex. brister i parts påstående avvisas talan p.g.a. bristande talerätt. Om t.ex. en borgenär överlåtit en fordran men ändå, efter överlåtelsen, väcker en talan mot gäldenären och yrkar betalning så skall hans talan tas upp till prövning men ogillas om överlåtelsen åberopas av gäldenären. I båda fallen kan man hänföra bristen till partställningen men bara i det första exemplet skall parts talan avvisas. Lindblom frågar sig om man inte i båda fallen skulle kunna behandla bristen som en materiell brist och således i båda fallen ogilla talan efter en materiell prövning., Lindblom, 1974, s. 190 ff.

¹¹⁴ Lindblom, 1974, s. 200.

¹¹⁵ Ibid.

¹¹⁶ Lindblom, 1974, s. 197.

exemplet särskild hänsyn?¹¹⁷ Inte heller processekonomiska skäl kan anföras till stöd för att B:s talan skall avvisas. Reglerna om mellandom gör det möjligt att begränsa prövningen och på så sätt göra den snabb och effektiv.¹¹⁸

Bylund anser inte att påståendedoktrinen är innehållslös. Att, som Ekelöf, uttrycka det så att part har talerätt till följd av de yrkanden han framställer kan emellertid bädda för missförstånd. Bylund uttalar sig mer precist om vad som krävs av kändanden för att talerätt skall anses föreligga:

För att man med skäl skall kunna säga att [B] påstår sig vara berättigad gentemot [G2], måste som ett minimum fordras att han påstår något rättsfaktum, som åtminstone enligt hans mening försätter honom i en rättslig relation till [G2].¹¹⁹

Om B i sin talan enbart gör gällande att G2 skall betala till G till följd av ett fordringsförhållande dem emellan skall således hans talan avvisas. Om B i stället gör gällande att han, till följd av sitt rättsförhållande med G, har en egen rätt att kräva G2 på betalning skall hans talan tas upp till sakprövning. Vad påståendedoktrinen kräver är ett påstående om att kändanden står i en rättslig relation till svaranden. Som framgått finns det fall av trepartsyrkanden som inte uppfyller detta krav. Alltså är påståendedoktrinen inte innehållslös.¹²⁰

5.5.2 Praxis

Rättstillämparens inställning till trepartsyrkanden kommer till uttryck i **NJA 1984 s. 215**. I målet väckte K G talan mot Nils och yrkade att Nils skulle förpliktas betala en viss summa pengar till Svensk Tobaks AB. Som grund för sin talan angav K G att det mellan honom och Nils fanns ett avtal innebärande att Nils övertog allt ansvar som KG i egenskap av bolagsman hade för ett visst handelsbolags förpliktelser. Handelsbolaget var nu satt i konkurs och Svensk Tobaks AB¹²¹ hade av K G krävt betalning för förfallna fakturor. Nils invände att K G saknade saklegitimation i målet och att hans talan därför måtte avvisas. K G bestred denna invändning. Samtidigt fogade han ett andrahandsyrkande till sin talan. Enligt detta måtte domstolen fastställa att Nils p.g.a. avtalet var skyldig att till K G utge vad K G utgav till tobaksbolaget.

TR gjorde en talerättsprövning och började med att slå fast att det ”ligger i sakens natur att ingen bör såsom part få processa om annans rätt”.¹²² Enligt sitt ursprungsyrkande för K G talan om tobaksbolagets rätt till betalning av Nils. TR anförde att:

[K G] [...] har inte visat vare sig att han förvärvat tobaksbolagets fordran enligt fakturorna genom betalning eller på annat sätt eller att han fått tobaksbolagets uppdrag att föra denna talan mot [Nils S]

¹¹⁷ Lindblom, 1974, s. 198.

¹¹⁸ Lindblom, 1974, s. 199.

¹¹⁹ Bylund, *SvJT* 1975 s. 334, s. 362.

¹²⁰ Bylund, s. 363.

¹²¹ Svensk Tobaks AB kommer i det följande att anges som ”tobaksbolaget”.

¹²² NJA 1984 s. 215, s. 215.

för tobaksbolagets räkning. [K G] måste alltså anses sakna rätt att föra den av honom ursprungligen mot [Nils S] väckta talan.¹²³

TR fortsatte sedan med att diskutera den kluvenhet som finns rörande behandlingen av frågan om talerätt.

Frågor om talerätt [...] torde kunna behandlas antingen som frågor om rättegångshinder eller som frågor rörande själva saken. När man i liknande fall bedömt sådana frågor som avseende själva saken, torde det vanligen ha gällt talan om förpliktande för ena parten i målet, svaranden, att prestera något till den andra parten i målet, käranden. I förevarande mål däremot går kärandens talan ut på att svaranden skall förpliktas utge [...] till en tredje man. I [...] föreliggande situation framstår det som befogat att pröva frågan om [...] talerätt [...] på samma sätt som andra rättegångshinder.¹²⁴

TR ansåg följaktligen att K G:s talan skulle avvisas. Hans andrahandsyrkande prövade man överhuvudtaget inte då man ansåg att det utgjorde en otillåten ändring av talan.

HovR lämnade K G:s besvär utan bifall och målet gick vidare till HD. I HD gjorde K G gällande att hans förstahandsyrkande inte innebar att han förde talan för tobaksbolagets räkning. Talan fördes för hans egen räkning och hade avtalet mellan honom och Nils som grund. Vad K G yrkade var fullgörande av detta avtal.

HD ansåg emellertid att K G:s förstahandsyrkande innebar att Nils skulle utge ett visst belopp till tobaksbolaget, inte till K G såsom mellanhand eller direkt mottagare. Situationen kunde enligt HD inte jämföras med de regresskrav som behandlas i RB 14:5. Efter att ha klarlagt detta menade HD att den relevanta frågan var om K G:s talerätt ändå skall anses som en fråga som rör saken och hans talan därmed upptas till prövning.

I vissa bestämmelser förutsätts att part kan föra talan mot annan om att denne skall fullgöra något till en tredje. Som ett exempel bland flera kan nämnas talan enligt 4 kap 23 § 1 st och 9 kap 11 § 3 st UB. Det kan tänkas att sådan talan även utan uttryckligt stöd av lag får föras och kan vinna bifall. Det rör sig här om utpräglade undantagssituationer. Som regel saknas anledning att låta någon som part föra talan om annans rätt. När det såsom i förevarande fall är uppenbart att speciella omständigheter inte föreligger, bör sådan talan avvisas.¹²⁵

K G:s andrahandsyrkande prövades inte heller av HD då domstolen i likhet med de övriga instanserna ansåg att andrahandsyrkandet innefattade en otillåten ändring av talan.

I målet uppkom två intressanta frågor; kan en part föra talan för annans räkning och om så ej är fallet, skall talan avvisas eller ogillas. Många såg fram emot ett klargörande från domstolens sida men blev besvikna. HD uttalade sig oklart och mångtydigt. Trots detta är det möjligt att dra vissa slutsatser av fallet. Genom sitt avgörande torde HD visat att brister i talerätten skall leda till avvisning. Därmed valde man att inte gå på Lindbloms linje. Av fallet kan man även utläsa att trepartsyrkande som huvudregel är otillåtet, d v s ett sådant yrkande innebär

¹²³ NJA 1984 s. 215, s. 215.

¹²⁴ NJA 1984 s. 215, s. 215-216.

¹²⁵ NJA 1984 s. 215, s. 216.

bristande talerätt och leder därmed till att talan avvisas. Dock lämnade HD dörren öppen för undantag. Man syftade då inte på de undantagssituationer som anges i lag, t.ex. när någon fått en fordran utmätt enligt regler i UB, utan menade att det kan förekomma även utan lagstöd. Under speciella omständigheter kan, enligt HD, en talan innefattande ett trepartsyrkande tas upp till materiell prövning och bifallas.

Min tolkning är att HD inte menade att partsfrågor som vanligen faller under en talerättsprövning i vissa undantagsfall skall behandlas inom ramen för en materiell prövning. Att domstolen uttryckligen anger att en talan som innefattar ett trepartsyrkande kan vinna bifall stödjer detta. Talerätten skall fortfarande ses som en separat fråga och avgöras skild från den materiella. I vissa undantagssituationer uppfyller även en talan som bygger på ett trepartsyrkande talerättskraven och tas därför upp till prövning. I dessa fall är kändeparten behörig att föra talan om den ifrågavarande saken. Om talan ogillas beror det således på en materiell brist och inte på en processuell. Enligt min uppfattning innebär HD:s beslut att en part i vissa fall kan föra en talan rörande någon annans rättsställning. Han har då talerätt i målet och hans talan skall bifallas eller ogillas beroende på de rättsfakta han presenterar. Dessa fall utgör emellertid undantag och mycket speciella omständigheter torde krävas för att en kändepart skall ha talerätt i ett mål rörande någon annans rättsställning. Om domstolen anser att den aktuella talan inte utgör ett sådant undantag som uppfyller dessa krav skall talan avvisas, inte ogillas, till följd av bristande talerätt.

HD anger emellertid inga exempel på vad som kan tänkas klassificeras som speciella omständigheter. Genom att hålla dörren öppen för undantag i speciella situationer verkar domstolen vilja ”gardera” sig. Bedömningen av vilka käromål som skall beviljas prövning trots att de innefattar ett trepartsyrkande lämnas över till de enskilda domstolarna. Av HD:s beslutsmotivering kan man dock utläsa att ribban bör läggas relativt högt.

Fallet torde inte innebära någon större förändring i jämförelse med vad som tidigare har gällt. Det talar knappast emot påståendedoktrinen. K G:s ursprungsyrkande kan inte sägas innefatta ett påstående om en egen rätt. I grunden för käromålet framgår att det föreligger ett materiellt rättsförhållande mellan K G och Nils. Ursprungsyrkandet svarar emellertid inte mot denna grund. K G anger inte att avtalet ger honom rätten att kräva att Nils skall betala mot tredje man. Påståendedoktrinen talerättskrav är således inte uppfyllda. Hade domstolarna tillåtit K G att ändra sin talan skulle hans talan troligtvis ha tagits upp till prövning.¹²⁶

De uttalanden som TR gör tycker jag är missvisande. TR verkar mena att i de fall då påståendedoktrinen talerättskrav är uppfyllda så skall frågan om talerätt behandlas som en del av saken. Detta uppfattar jag som en motsägelse. Om påståendedoktrinen är uppfyllt sker ingen vidare talerättsprövning. Det som behandlas i den materiella prövningen, det som utgör saken, är således inte frågor om talerätt utan materiella rättsfakta. Talerätt är en processförutsättning som är för handen då käromålet uppfyller påståendedoktrinen. I och med detta är frågan om talerätt avgjord.

---

¹²⁶ Klintberg, 1994, s. 201. Heuman och Westberg, 1995, s. 30 ff, Anteckningar i processrätt, Westbergs föreläsning 960923.

6. Bristande talerätt - ett reparabelt processhinder?

6.1 Allmänt

Enligt gällande rätt utgör bristande talerätt ett tvingande processhinder.¹²⁷ Det innebär att domstolen självmant skall beakta frågan om talerätt oberoende av om en invändning framförs av parterna eller ej. I praktiken krävs dock, trots att processhindret är indispositivt, ofta en invändning från partens sida för att domstolen skall uppmärksamma en bristande processförutsättning.¹²⁸ Skulle en domstol pröva en talan trots bristande talerätt gör sig emellertid domstolen skyldig till ett grovt rättegångsfel, domvilla.¹²⁹

Bristande talerätt är i vissa fall ett reparabelt processhinder och i vissa fall ett irreparabelt processhinder.¹³⁰ Det innebär att talan inte alltid behöver avvisas. Istället kan part företa en disposition som avhjälpel bristen och talan kan tas upp till sakprövning. Väcks en talan som inte uppfyller de ovan nämnda talerättskraven kan naturligtvis käranden återkomma med en ny talan som uppfyller dessa krav. Frågan är om det är möjligt att reparera en bristande talerätt under processens gång.

6.2 Ändring av talan

I NJA 1984 s. 215 framförde K G ett andrahandsyrkande som domstolarna lämnade utan avseende då de ansåg att det innefattade en otillåten ändring av talan enligt RB 13:3. Ingen av instanserna angav någon grund för sitt beslut att avvisa andrahandsyrkandet. Anmärkningsvärt är att de överhuvudtaget ansåg att RB 13:3 var tillämplig på fall där käranden ändrar sitt yrkande för att undanröja grund för avvisning, i detta fall bristande talerätt. I ett tidigare fall, **NJA 1966 s. 94**, menade domstolen att RB 13:3 överhuvudtaget inte var tillämplig i fall då käranden försöker undanröja ett processhinder.¹³¹ I och med NJA 1984 s. 215 torde domstolen ha ändrat sin inställning. En talan innehållande en brist i talerättshänseende borde kunna ändras så länge det faller inom ramen för tillåten taleändring i RB 13:3. Detta skulle innebära att käranden kan framföra ett nytt yrkande om detta stödjer sig på väsentligen samma grund som ursprungsyrkandet.¹³²

Westberg ställer sig tveksam till domstolens avgörande i denna del. Grunden för ursprungsyrkandet (att Nils skulle förpliktas betala viss summa till tobaksbolaget) var ju det avtal som förelåg mellan K G och Nils. Enligt det framförda andrahandsyrkandet skulle Nils förklaras skyldig att till K G utge vad han tvingades utge till tobaksbolaget.

¹²⁷ Fitger, 1998, s. 34:10.

¹²⁸ Ekelöf II, s. 15.

¹²⁹ Fitger, 1998, s. 34:8a.

¹³⁰ Lindblom, 1974, s. 129.

¹³¹ I NJA 1966 s. 94 uppfyllde kärandens talan inte kraven i RB 13:2 då den inte avsåg frågan huruvida ett visst rättsförhållande bestod eller ej. Enligt domstolen var bestämmelserna i RB 13:3 inte tillämpliga i detta fall. Se Westbergs kommentar; Westberg, *Domstols officialprövning*, 1988, s. 576.

¹³² Westberg, 1988, s. 575 ff.

Andrahandsyrkandet hade samma grund som ursprungsykandet. Westberg anser mot denna bakgrund att taleändringen i NJA 1984 s. 215 borde ha tillåtits.¹³³

Domstolen resonerade emellertid inte på detta sätt utan avvisade andrahandsyrkandet. Fallet ger således varken stöd för att domstolen bör bedriva processledning för att avhjälpa en bristande talerätt eller att en sådan brist kan avhjälpas genom att käranden ändrar sitt yrkande.¹³⁴

6.3 Subjektsväxling och partsinträde

Det har redan nämnts att domstolen i vissa situationer bör bereda ett annat rättssubjekt tillfälle att överta en talan som väckts av någon som saknar talerätt. Så är fallet när en konkursgäldenär väcker talan om egendom som ingår i konkursen. Domstolen skall då ex officio underrätta boet och bereda dem tillfälle att överta konkursgäldenärens talan. Konkursgäldenärens talan avvisas då aldrig, istället sker en subjektsväxling som avhjälpes processhindret.¹³⁵

I samäganderättsfallet bör en ensam delägars talan inte avvisas omedelbart. Även här bör domstolen bereda en annan person tillfälle att inträda i rättegången, denna gång vid sidan om den ursprungliga parten. Genom att övriga delägare inträder avhjälpes den bristande talerätten och talan kan tas upp till en ordinär sakprövning. I **NJA 1988 s. 78** hade en kändepart till följd av nödvändig processgemenskap förelagts ombesörja att viss annan person inträdde som medpart i rättegången. Käranden inkom med en fullmakt att för den andre delägens räkning föra talan i målet. Tio dagar senare återkallades emellertid fullmakten av delägaren. TR och HovR avvisade därför kärandens talan. HD ansåg emellertid att fullmakten gjorde att kravet på nödvändig processgemenskap var uppfyllt och det rättegångshinder som förelegat därmed avhjälpes. Att fullmakten återkallats förändrade inte HD:s bedömning. Enligt RB 14:8 2 st följer att vid fall av nödvändig processgemenskap skall rättegångshandling som medpart företar gälla även till förmån för de övriga. Då parterna var för sig kan företa processhandlingar som strider mot varandra och endast en av dem kan gälla för parterna bör, enligt HD, det mest aktiva beteendet vara utslagsgivande. Till följd av detta utgjorde inte återkallelsen något hinder för att pröva talan. HD uttalade också att kravet att talan skall väckas genom stämning inte omfattar fall då medpart inträder i rättegång vid nödvändig processgemenskap.

---

¹³³ Ibid.

¹³⁴ Westberg, 1988, s. 575.

¹³⁵ Se ovan under konkurs, NJA 1978 s. 347.

7. EG-rätten och svensk processrätt

EG-rätten berör framför allt det materiella rättsområdet. Den nationella processrätten har hittills lämnats relativt orörd och många har talat om en processrättslig autonomi. Utvecklingen visar emellertid att även den inhemska processrätten kan komma att påverkas av EG-rätten i allt högre grad. Redan nu finns t.ex. konventioner som reglerar domstolars nationella behörighet i internationella tvister. Som en följd av det nära sambandet mellan materiell och formell rätt är det troligt att EG:s institutioner i framtiden kommer att utnyttja en presumerad kompetens att även reglera rent processrättsliga frågor.¹³⁶ I viss utsträckning har så redan skett.

Även om EG-rätten medför att vissa materiella regler har samma innehåll i samtliga medlemsländer kan chansen att vinna framgång med en talan variera beroende på i vilket land talan väcks och hur landets processuella regler ser ut. Möjligheten till sakprövning kan variera från ett land till ett annat. Följaktligen finns ingen garanti för att de materiella EG-rättsliga reglerna får ett verkligt genomslag. Det ligger i EG:s intresse att se till att så blir fallet.¹³⁷

7.1 EG-rättsliga principer om lojalitet, ickediskriminering och effektivt genomslag

Artikel 5 i Romfördraget ålägger medlemsstaterna att ”vidta alla lämpliga åtgärder” för att säkerställa att de skyldigheter som fördraget ger upphov till fullgörs. Vidare skall medlemsstaten enligt artikel 5 ”avstå från varje åtgärd som kan äventyra att fördragets mål uppnås”. Vad artikeln ger uttryck för är den lojalitetsplikt som åligger en medlemsstat. Den innebär bl.a. att staten är skyldig att tillse att EG-rättens implementering sker på ett riktigt sätt. Lojalitetsplikten sträcker sig emellertid längre än så. Även de nationella domstolarna har en plikt att främja EG-rättens genomslag i sin rättstillämpning och verka för att fördragets mål uppnås.¹³⁸

Även det diskrimineringsförbud som finns intaget i Romfördragets artikel 6 är av betydelse i sammanhanget. I sin rättspraxis har EG-domstolen visat att artikeln bl.a. innebär att de rättigheter som EG-rätten ger upphov till inte får diskrimineras i förhållande till nationella rättigheter vad avser tillgången på processuella medel.¹³⁹

Inom EG-rätten har, förutom de ovan nämnda principer som fördraget ger uttryck för, utvecklats ytterligare principer som poängterar medlemsstaternas plikt att tillse att EG-rätten får en verklig effekt. EG-domstolen har ofta hänvisat till principen om EG-rättens effektivitet, eller ”effet utile”, i syfte att säkra EG-rättens genomslag på nationell nivå. Eftersom en materiell regels praktiska tillämpning i stor utsträckning är beroende av formella reglers existens och innehåll är det av EG-rättsligt intresse att den nationella processen uppfyller åtminstone en

¹³⁶ Lindblom, Rättssfärernas harmoni, *SvJT* 10/96 s. 793 ff.

¹³⁷ Lindblom, *SvJT* 10/96, s. 795 ff.

¹³⁸ Reuterswärd, *EG-rättens processuella verkan*, 1996, s. 25.

¹³⁹ Reuterswärd, 1996, s. 32.

minimistandard. Principen om ”effet utile” har utvecklats av domstolen för att gemenskapen, som åtminstone tidigare ansågs sakna kompetens att införa processrättsliga regler, även skall kunna ställa processrättsliga krav på medlemsstaterna.¹⁴⁰ Av EG-domstolens praxis kan man dra slutsatsen att principen om ”effet utile” har direkt effekt, d.v.s. kan åberopas av enskild inför en nationell domstol. Av domstolens rättstillämpning framgår också att det ur EG-rätten kan härledas en rätt till domstolsprövning och att det i vissa fall kan sägas strida mot ”effet utile” att användbara nationella rättsmedel saknas.¹⁴¹

Till sist kan också nämnas att artikel 177:3 i Romfördraget ålägger en nationell domstol att i vissa fall inhämta ett förhandsavgörande från EG-domstolen. Finns det enligt nationell rätt inga rättsmedel mot den nationella domstolens avgörande och frågan berör tolkning av fördraget, giltighet eller tolkning av rättsakter eller tolkning av stadgor för organ som upprättats genom rättsakter som beslutats av rådet, så *skall* den nationella domstolen föra frågan vidare till EG-domstolen.

7.2 Praxis från EG-domstolen

EG-domstolen har i ett antal fall behandlat förhållandet mellan gemenskapsrätt och nationella processrättsliga regler. Med tiden har en praxis utvecklats som visar att domstolen inte ser processrätten som ett område där medlemsstaterna har en exklusiv kompetens. Domstolen har i sin rättstillämpning gett uttryck för en ”rättskyddsprincip” som ålägger de nationella domstolarna att effektivt skydda EG-rättsliga rättigheter samt att se till att de får ett effekt genomslag på nationell nivå. Principen innebär att domstolen måste se kritiskt på de nationella processreglerna och, om det krävs, åsidosätta dem för att säkra EG-rättens fulla genomslag.¹⁴²

EG:s rättskyddsprincip har utvecklats på grund av, och för att kompensera, det faktum att en gemensam, harmoniserad processrätt saknas.¹⁴³ Som tidigare nämnts krävs det för att EG-rätten skall fungera effektivt, d.v.s. för att det skall vara värt att följa och använda de EG-rättsliga reglerna, att de materiella reglerna ”backas upp” av formella regler.

Tidigt tillämpade domstolen likabehandlingsprincipen på det processrättsliga området. En rättighet med ursprung i EG-rätten skall enligt denna princip behandlas på samma vis som en rättighet med grund i nationella regler. I flera fall, bl.a. *Rewe v Hauptzollamt Kiel*¹⁴⁴ och *Rewe v Landwirtschaftskammer Saarland*,¹⁴⁵ har EG-domstolen uttalat att alla rättsmedel som den inhemska rätten tillhandahåller för att skydda rättigheter enligt nationell rätt även skall

¹⁴⁰ Reuterswärd, 1996, s. 33.

¹⁴¹ Reuterswärd, 1996, s. 36.

¹⁴² Andersson, *Rättskyddsprincipen - EG-rätt och nationell sanktions- och processrätt ur ett svenskt civilprocessuellt perspektiv*, 1997, s. 15.

¹⁴³ Andersson, 1997, s. 15.

¹⁴⁴ Fall 158/80: *Rewe-handelsgesellschaft Nord mbH & Rewe-Markt Steffen v Hauptzollamt Kiel*; 7/7 1981. [1981] E.C.R. s. 1805.

¹⁴⁵ Fall 33/76: *Rewe-Zentralfinanz eG & Rewe-Zentral AG v. Landwirtschaftskammer für das Saarland*; 16/12 1976. [1976] E.C.R. s. 1989.

tillhandahållas för att säkra EG-rättens efterlevnad.¹⁴⁶ Vidare får nationella processregler inte tillämpas så att det i praktiken blir omöjligt att driva igenom EG-rättigheter.¹⁴⁷

7.3 EG-rättens krav och talerätten

I ett par fall har nationella talerätsregler varit föremål för EG-domstolens prövning. I *Rewe v Hauptzollamt Kiel* var tyska talerätsregler uppe till bedömning. Utan att gå in på sakförutsättningarna i fallet kan sägas att EG-domstolen i sitt domslut kom fram till att likabehandlingsprincipen medför att de, i detta fallet generösa, tyska talerätsreglerna även skulle tillämpas på en talan rörande rättigheter som följer av EG-rätten.

Det kanske mest intressanta fallet ur talerättssynpunkt är det s.k. Heiderijkmålet.¹⁴⁸ Även i detta fall rörde frågan likabehandlingsprincipen. Frågan var om den holländska lagstiftningen om folkpension hade en diskriminerande verkan. Enligt den holländska lagen var det möjligt att erhålla ett särskilt tillägg till sin folkpension om man som yrkesarbetare vid pensioneringen hade en ”beroende” maka/make¹⁴⁹ som var under 65 år. Tillägget minskades dock med en summa motsvarande den tid som maken eller maken ej varit pensionsförsäkrad. Heiderijk, en holländsk medborgare med en maka som var beroende av hans inkomst, förväntade sig vid sin pensionering ett extra tillägg enligt reglerna. Heiderijk, som arbetat och bott tillsammans med sin fru i Tyskland under ett antal år, blev emellertid besviken. Enligt de holländska reglerna ansågs inte hustrun ha varit försäkrad under utlandsåren då hon under denna tid varit underkastad det tyska försäkringssystemet. Heiderijk ansåg att hans hustru diskriminerats av den holländska lagstiftningen och att lagstiftningen stred mot direktiv 79/7 och väckte därför talan vid holländsk domstol. Den holländska domstolen frågade med anledning härav EG-domstolen om Heiderijk, som ju bar konsekvenserna av den diskriminerande inhemska reglerna då hans folkpensionstillägg minskades, kunde åberopa direktivet när de inhemska reglerna riktades mot hans hustru och hon ej var part i målet.

EG-domstolens svar blev att det som huvudregel skall vara de nationella reglerna som avgör vem som har talerätt i det konkreta fallet. De nationella reglerna får emellertid inte underminera rätten till effektivt rättsskydd och de får inte tillämpas så att de omöjliggör ett utövande av rättigheter som följer av EG-rätten. Nationella talerätsregler skall alltså åsidosättas om de hindrar EG-rättens effektiva genomslag. Förutom dessa uttalanden, som ju ligger i linje med tidigare praxis, gick EG-domstolen ett steg längre; domstolen fastslog vilket talerätskrav som skulle gälla i det aktuella fallet. En enskild i Heiderijks position skall enligt EG-domstolen kunna åberopa direktivet inför en nationell domstol och skall ha möjlighet att söka rättsskydd för rättigheter som han anser tillkommer honom enligt direktivet.¹⁵⁰ Enligt Andersson innebär fallet att ”EG-domstolen är behörig att underkänna inhemska talerätsregler och att uppställa övergripande EG-rättsliga kriterier för talerätt vid nationell domstol”.¹⁵¹

¹⁴⁶ Andersson, 1997, s. 79ff.

¹⁴⁷ Reuterswärd, 1996, s. 36

¹⁴⁸ Fall C-87/90, C-88/90, C-89/90: A. Verholen and Others v Sociale Verzekeringsbank; 11/7 1991 [1991] E.C.R. I-s. 3757.

¹⁴⁹ ”Dependent spouse”

¹⁵⁰ Verholen and others, s. I 3790f, Kommentar till fallet: Andersson, 1997, s. 112ff.

¹⁵¹ Andersson. 1997, s. 137.

Vad innebär då de EG-rättsliga kraven för de svenska talerätsreglerna? Enligt EG-domstolens praxis får en svensk domstol inte tillämpa andra, mindre gynnsamma regler än de nationella när en talan rör rättigheter som har sin grund i EG-rätten. Vidare har svensk domstol en skyldighet att åsidosätta svenska talerätsregler om reglerna i det aktuella fallet får till följd att en EG-rättighet blir omöjlig att utöva. Jag tror inte att svenska domstolar har några problem med att uppfylla dess krav. De svenska talerätsreglerna är generöst utformade och hindrar i få fall en enskild från att föra talan inför domstol. Oavsett hur ogrundat ett krav är utifrån materiellrättslig synvinkel har en enskild talerätt om käromålet uppfyller påståendedoktrinens krav. Det faktum att man i svensk rättstillämpning inte beviljat talerätt när käromålet innehåller ett trepartsyrkande tror jag inte i sig strider mot EG-rättens princip om rättsskydd. Enligt denna skall domstolarna erbjuda en rättslig kontroll och göra EG-rättigheter genomdrivbara. Att den som väcker talan om en sådan rättighet i någon mån själv skall anse sig berörd av denna är enligt min uppfattning en rimlig förutsättning. I Heiderijkmålet fann EG-domstolen att en man som direkt berördes av ett EG-direktiv, då han bar konsekvenserna av de diskriminerande lagreglerna, var taleberättigad. Detta fall anser jag åtminstone inte talar emot min ståndpunkt. Rent allmänt kan sägas att en svensk domstol inte okritiskt bör ta de nationella talerätsreglerna för givna. Domstolen bör från fall till fall avgöra om de svenska reglerna skall tillämpas med hänsyn tagen till den effekt som en tillämpning av reglerna får. Blir effekten att någon hindras från att utöva en rättighet som EG-rätten garanterar honom skall den svenska regeln åsidosättas av domstolen.

I de flesta av de ovan refererade fallen har EG-domstolen hänvisat till nationella processregler då harmoniserade regler saknas. Genom sin formulering har EG-domstolen hållit dörren öppen för en utveckling mot gemensamma regler.¹⁵² EG-domstolen har i sin praxis klart visat att det inte råder någon processuell autonomi. Kanske kommer vi i framtiden att få se en gemensam EG-rättslig processrätt. En kommitté har tillsatts för att utreda möjligheten till en processuell lagharmonisering inom EU och årsskiftet 93/94 lades en slutlig rapport fram. Med tanke på områdets omfattning kan denna rapport endast sägas utgöra ett första steg på vägen och det återstår ett oerhört arbete innan målet är nått. Många ifrågasätter om det överhuvudtaget är möjligt att totalharmonisera det europeiska rättsläget, klyftan mellan de olika medlemsländernas rättstraditioner verkar alltför stor. Inom EU finns både common law länder och civil law länder representerade.¹⁵³ Hur frågan löses får framtiden utvisa.

---

¹⁵² Se t.ex. *Rewe v Landwirtschaftskammer für das Saarland*, s 1998:”In the absence of such measure of harmonization..”

¹⁵³ Lindblom, *SvJT* 10/96, s. 796 ff.

8. Avslutning och slutsatser

Det sägs kunna spåras en ”processhinderfientlig tendens” inom svensk rättstillämpning.¹⁵⁴ Jag kan med utgångspunkt i förevarande uppsats enbart relatera detta till frågan om talerätt. Den riktning som utvecklingen har tagit inom talerättens område gör dock att påståendet verkar befogat. Påståendedoktrinen begränsar på ett effektivt sätt de frågor som kan behandlas i en rent formell prövning. Allt färre problem blir föremål för prövning enligt den för rättegångshinder stadgade ordningen. Frågor relaterade till parterna behandlas, mer än för femtio år sedan, som en del av den materiella frågan och utmynnar därför i en dom. Man kan på detta sätt säga att utvecklandet av påståendedoktrinen har förflyttat talerättsområdets gränser. Detta medför i sin tur att många fortfarande använder begreppet talerätt (eller synonymt saklegitimation) för att beteckna det som förr ansågs skola prövas inom ramen för en rent formell prövning men som i dag anses höra till den materiella frågan. Talerätten som begrepp har fått en snävare innebörd och dess innehåll har begränsats i takt med utvecklingen av påståendedoktrinen. Det faktum att talerätten, om påståendedoktrинens krav inte är uppfyllda, fortfarande leder till att talan avvisas p.g.a. processhinder och inte, såsom Lindblom föreslog, till att en ogillande dom meddelas, talar emellertid för att domstolarna fortfarande är välvilligt inställda till processhindret talerätt.

Det som påståendedoktrinen ger svar på är huruvida talerätt föreligger eller ej. Ges frågan ett positivt svar är allt som därefter prövas att hänföra till den materiella frågan och inte till frågan om talerätt. Inom de områden som jag har diskuterat har jag svårt att se att frågan om talerätt skulle kunna leda till avvisning under processens gång. Som vi har sett gör t. ex påståendedoktrинens tillämpning i samäganderättsfallet att en talan som grundar sig på ett till synes delbart rättsförhållande skall tas upp till prövning och ogillas genom dom. Likaså skall en talan som väcks av en konkursgäldenär tas upp till prövning om gäldenären påstår att egendomen faller utanför konkursboet och påstående har fog för sig. Om det under processens gång står klart att så ej är fallet utmynnar processen i en ogillande dom. Även då någon beslutar sig för att gå till domstol och processa om en rättighet som i själva verket tillkommer en tredje person sägs talerätt föreligga om käranden utformat sin talan i överensstämmelse med påståendedoktrinen. Framkommer det sedan i den fortsatta processen att rättigheten inte tillkommer käranden såsom han påstår skall talan ogillas på grund av materiell brist, ej avvisas till följd av bristande talerätt.

Processhinder kan bli aktuella under processens gång. Enligt lagtexten skall domstolen uppmärksamma dessa när anledning uppkommer. Avgör domstolen en sak trots att processhinder föreligger utgör detta ett grovt rättegångsfel. Om man betecknar talerätt som en behörighet att vara part i en process rörande den ifrågavarande saken ingår det en förutsättning att den som anses taleberättigad skall kunna erhålla en dom som avgör den sak han anhängiggjort hos domstolen. Alltså kan, rent teoretiskt, även frågan om talerätt sätta käppar i hjulet för parterna ända fram till domstolen avkunnat en dom. Att kalla en brist som

---

¹⁵⁴ Se Linblom, 1974, s. 247 och Pålsson, Dubbelrelevanta rättsfakta vid prövning av domstols behörighet, *SvJT* 1999 (ännu ej publicerad när uppsatsen skrevs).

uppkommer genom en materiell prövning av sakfrågan för bristande talerätt förefaller mig emellertid strida mot ändamålet och syftet med talerätten. Poängen är ju just att hålla civilrättsliga argument skilda från de rent processrättsliga. Frågan är om det spelar någon roll om processrättsliga spörsmål behandlas inom ramen för en materiell prövning, annat än ur processekonomisk synvinkel?

Påståendedoktrinen tillämpning medför att talerätten är avhängig talans utformning. Frågan om talerätt avgörs alltså med utgångspunkt i hur käranden utformat sin talan. Om talan förändras under tiden för målets handläggning kan naturligtvis frågan om talerätt åter bli aktuell, i andra fall torde frågan om talerätt som processhinder sällan aktualiseras under processens gång.

Ambitionen med uppsatsen har inte varit att uttömmande redogöra för talerättens funktion och praktiska tillämpning. Inte heller har jag uttömmande behandlat de delområden jag valt ut. Målet har istället varit att klargöra talerättens huvudsakliga funktion och finna de huvudregler som finns inom de områden jag valt att närmare analysera. Mina slutsatser blir att talerätten i stor utsträckning, inom den moderna processrätten, begränsats till påståendedoktrinen tillämpning. Som huvudregel har man talerätt i ett mål om man framställer sig själv som berättigad och svaranden som förpliktad. Jag ser talerätt som en allmän processförutsättning, d.v.s. talerätt måste alltid föreligga för att domstolen skall ha rätt att pröva den materiella frågan och avgöra denna genom dom. En annan sak är att domstolen inte alltid uppmärksammar frågan om talerätt.

Trepartsyrkanden är som huvudregel inte tillåtet i svensk rätt. NJA 1984 s. 215 har emellertid öppnat upp för möjliga undantag men dessa torde vara sällsynta. Konkursituationen betecknas bl.a. av Ekelöf som ett undantag från påståendedoktrinen. Enligt hans mening har konkursboet talerätt rörande en annan persons rättsställning. Väcker en konkursgäldenär talan om egendom som han påstår faller utanför konkursen och detta påstående inte omedelbart kan avfärdas av domstolen är min slutsats att talan skall tas upp till prövning i sak. I annat fall, d.v.s. då konkursgäldenären väcker talan om egendom som han inte ens påstår faller utanför konkursen eller då detta uppenbart inte är fallet, skall hans talan avvisas. HD har emellertid uttalat att konkursboet i dessa fall bör beredas tillfälle att överta målet innan det avvisas.

Vid nödvändig processgemenskap krävs att samtliga delägare är representerade för att talerätt skall föreligga i ett mål där grunden utgörs av ett odelbart rättsförhållande. Väcker en enskild delägare talan och framför som grund ett rättsförhållande som framstår som delbart, d.v.s. han hävdar en egen rätt, så skall hans talan tas upp till prövning. Talerätten är i konkursfallet och samäganderättsfallet ett reparabelt processhinder i den meningen att domstolen skall ge tillfälle till subjektväxling resp. partsinträde innan målet avvisas. När talan innefattar ett trepartsyrkande torde detta inte kunna avhjälpas. HD har i NJA 1984 s. 215 slagit fast att en taleändring vilken skulle medföra talerätt i målet inte var tillåten enligt reglerna i RB 13:3.

EG-rätten är av betydelse för svensk processrätt. Rent teoretiskt kan situationer uppkomma där svensk domstol tvingas frångå de regler om talerätt som utformats i svensk rätt för att till fullo säkra EG-rättens genomslag. Svensk rätt innefattar emellertid generösa regler om talerätt, åtminstone i de dispositiva tvistemål som uppsatsen behandlat, och frågan om EG-rättens inverkan på området är, sett ur denna synvinkel, av begränsad betydelse. Andersson avslutar

emellertid sin avhandling med att påpeka att "ingen kan gå säker" då EG-reglerna ofta har en "gubben i lådan effekt".¹⁵⁵ Man bör därför aldrig utesluta EG-rättens inverkan eller ta de svenska reglerna för givet utan att först kontrollera vilken effekt en praktiska tillämpningen ger i det enskilda fallet.

---

¹⁵⁵ Andersson, 1997, s. 328.

Källförteckning

Litteratur

- Andersson, Torbjörn, Rättsskyddsprincipen - EG-rätt och nationell sanktions- och processrätt ur ett svenskt civilprocessuellt perspektiv, 1997.
- Bylund, Leif, Bör processhinder avskaffas?, SvJT 1975 s. 334.
- Ekelöf, Per-Olof och Boman, Robert, Rättegång, Första häftet, Sjunde upplagan, 1994.
- Ekelöf, Per Olof, Rättegång, Andra häftet, Åttonde upplagan, 1996. [cit: Ekelöf II]
- Ekelöf, Per Olof, Bylund, Torleif och Boman, Robert, Rättegång, Tredje häftet, Sjätte upplagan, 1994. [cit: Ekelöf III]
- Elwing, Carl M, Kommentrar till rättegångsbalken, 11 kap., Karnov II, 1999.
- Fitger, Peter, Rättegångsbalken, Del I och II, 1998.
- Fitger, Peter, Processrätt 1(RB 1-34 kap.), Andra upplagan, 1998.
- Gregow, Torkel, Svensk Rättspraxis, konkursrätt, SvJT 1993 s. 188.
- Gärde, N., Engströmer, Thore, Strandberg, Tore och Söderlund, Erik, Nya Rättegångsbalken, 1994. [cit: Gärde m.fl.]
- Heuman, Lars; Specialprocess, Utsökning och konkurs, Tredje upplagan, 1995.
- Heuman, Lars och Westberg, Peter, Argumentationsformer inom processrätten, En studiebok, Andra upplagan, 1995.
- Hassler, Åke, Svensk Civilprocessrätt, En lärobok, 1963.
- Kallenberg, E., Svensk Civilprocessrätt I, Föreläsningar, II, 1918.
- Klintberg, Elisabeth, Processgemenskap i dispositiva tvistemål där saken är sådan att endast en dom kan ges, 1994.
- Lindblom, Per Henrik, Processhinder, Om skillnaden mellan formell och materiell rätt i civilprocessen, särskilt vid bristande talerätt, 1974.
- Lindblom, Per Henrik, Rättssfärernas harmoni, Om arbetet på en enhetlig europeisk processrätt, SvJT 1996 s. 793.
- Lindblom, Per Henrik, Studier i processrätt, 1993.
- Lindell, Bengt, Civilprocessen, 1998.
- Olivecrona, Karl, Rätt och dom, 1960.
- Pålsson, Lennart, Dubbelrelevanta rättsfakta vid prövning av domstols behörighet, SvJT 1999.
- Reuterswärd, Dan, EG-rättens processuella verkan, 1996.
- Rhode, Knut, Lärobok i obligationsrätt, Sjätte upplagan, 1986.
- Welamson, Lars, Domvillobesvär av tredje man, Ett bidrag till läran om tredjemansskyddet i civilprocessen, 1956.
- Welamson, Lars, Konkurs, Åttonde upplagan, 1994.
- Welamson, Lars, Svensk Rättspraxis, SvJT 1989 s. 511.
- Westberg, Peter, Domstols officialprövning, En civilprocessuell studie i anslutning till RB 17:3 p 1, 1988.
- Wrede, Rabbe Axel, Finlands gällande civilprocessrätt, Första bandet, Fjärde upplagan, Utgiven av Bo Palmgren, 1953.
- Wrede, Rabbe Axel, Processinvändningar enligt finsk allmän civilprocessrätt, 1884.

Rättsfall

Rättsfall från Högsta Domstolen:

NJA 1960 s. 23
NJA 1966 s. 94
NJA 1973 s. 1, I
NJA 1973 s. 55
NJA 1978 s. 347
NJA 1979 s. 377
NJA 1983 s. 563
NJA 1984 s. 215
NJA 1988 s. 78
NJA 1988 s. 110
NJA 1991 C 153
NJA 1994 s. 751
NJA 1996 s. 459
NJA 1998 s. 608

Rättsfall från Hovrätten:

RH 1984:111

Rättsfall från EG-domstolen:

C-87/90, C-88/90, C-89/90: A. Verholen and Others v Sociale Verzekeringsbank; 11/7 1991 [1991] E.C.R. I-s. 3757
C-158/80: Rewe-Handelsgesellschaft Nord mbH & Rewe-Markt Steffen v Hauptzollamt Kiel; 7/7 1981. [1981] E.C.R. s 1805
C-33/76: Rewe-Zentralfinanz eG & Rewe-Zentral AG v. Landwirtschaftskammer für das Saarland; 16/12 1976. [1976] E.C.R. s 1989

Övrigt:

Föreläsninganteckningar, 1996-09-23, Föreläsning vid Juridiska Fakulteten i Lund i Processrätt av Peter Westberg